

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Tereza Klivarová

System náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii

Olomouc 2021

Vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, pod odborným vedením, a že jsem použila pouze prameny, jež jsou uvedeny v závěru práce v seznamu literatury.

V Olomouci dne 2. 4. 2021

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé práce Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D., za vedení mé diplomové práce, konzultace, její cenné rady a za trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat mému partnerovi Eduardu Rovenskému za ochotu a věcné připomínky k problematice této práce, a v neposlední řadě své rodině a synovi Matthiasovi, kteří mi byli po celou dobu velkou oporou.

Novorozeně

*„Ležím o samotě,
z dosahu všech,
nevnímám, na to je příliš brzy,
jsem příliš křehký na dotyk,
ještě si nevšímám
životu, který se kolem žene;
všichni všechno vědí,
a já nevím nic.*

*Zabalili mě do povijanu
a nechali ochromeného
bolestnou touhou.
Tolik jim chci být nablízku,
být s nimi,
nebýt sám,
v bezpečí
vlastní temnoty.*

*Pojď ke mně a dotkni se mě!
Neublíží mi tíha
tvé rozechvělé péče.
Přivíň mě k srdci,
objímej pevně a dlouze,
neboť jsem ztracený
a unáší mě oceán života.*

*Copak ty nevnímáš,
jak moc toužím
se znovu vrátit zpátky,
být ještě jednou v teple
tvého těla?
Má hlava je těžká;
podepřeš mi ji?*

*A ležím tiše,
novorozeně bez života,
nejsem ničí,
jsem dítě na prahu dveří,
v těsném povijanu a s přišpendleným jménem,
položené na šedivý schod,
pod zachmuřenou oblohou.
Opuštěný, napospas světu.*

*A tak tu ležím. Nepohnutě.
Tichý jak jehňátko,
chladný jak milodar
a na umření.
Neslyší
můj vnitřní pláč,
nedoléhají k nim
mé nevyslovené prosby.
A ve své nehybnosti cítím bolest,
když mi dochází,
že nejsem nic.
Pláčem nikoho nepřivolám,
nikdo si mě nevšímá,
nikdo mě nechce,
spojení se zpřetrhalo;
nic necítím,
na to jsem příliš malý,
a tolik se bojím pustit do života.“*

Caroline Archerová, červen 1993

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 SYSTEM NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE.....	9
1.1 Sociálně-právní ochrana dětí	9
1.2 Vývoj systému náhradní rodinné péče	11
1.3 Formy náhradní rodinné péče.....	15
1.3.1 Svěření dítěte do péče jiné osoby	20
1.3.2 Poručenství	21
1.3.3 Pěstounská péče.....	22
1.3.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu	25
1.3.5 Osvojení.....	26
2 SYSTEM NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ANGLII.....	30
2.1 Vývoj systému náhradní rodinné péče	30
2.2 Formy náhradní rodinné péče.....	34
2.2.1 Foster Care.....	36
2.2.2 Adoption	41
3 LEGISLATIVA NRP V ČR A V ANGLII	43
3.1 Legislativní rámec systému náhradní rodinné péče v ČR.....	43
3.2 Přehled institucí a organizací, které se podílejí na zajišťování NRP v ČR	49
3.3 Podpora náhradní rodinné péče v ČR – příspěvky.....	52
3.4 Legislativní rámec systému náhradní rodinné péče v Anglii	56
3.5 Přehled institucí a organizací, které se podílejí na zajišťování NRP v Anglii.....	60
3.6 Podpora náhradní rodinné péče v Anglii – příspěvky	62
3.6.1 Pěstounská péče.....	62
3.6.2 Osvojení.....	64
4 KOMPARACE SYSTÉMU NRP v ČR a v Anglii	66
4.1 Komparace forem NRP	67
4.2 Komparace platné legislativy NRP	70
4.3 Komparace institucí a organizací podílejících se na NRP	73
4.3 Komparace financování pěstounské péče	75
ZÁVĚR	78

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ.....	81
POUŽITÁ LEGISLATIVA	85
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	86
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	90
SEZNAM GRAFŮ A OBRÁZKŮ	91
SEZNAM TABULEK.....	92

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila komparaci systému náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii. Hlavním důvodem pro výběr této problematiky byla aktuálnost daného problému a také osobní zájem o dané téma. Jelikož jsem pár let žila v Anglii, kde jsem se do značné míry s náhradní rodinnou péčí setkala, přišlo mi vhodné tuhle možnost využít, a porovnat pro nás, pro odborníky, ale i pro laickou veřejnou vcelku kontroverzní téma náhradní rodinné péče v Anglii vůči České republice.

Jako mámy, se mě velmi citlivě dotýkala praxe v institucionální péči a nemožnost se věnovat všem dětem tak, jak by si jako čisté duše zasloužily. Bohužel ne všichni mají možnost vyrůstat ve své biologické rodině. Avšak naštěstí pro ně existuje i jiná možnost, jak být milováni a chráněni, a to nejrůznější forma náhradní rodinné péče, která se dnes řadí do popředí právě před péčí institucionální.

V současné době je nezpochybnitelné, jak velký význam má pro člověka, z hlediska psychického a sociálního, právě rodina. Velmi důležitý je pro vývoj dítěte i vliv prostředí, ve kterém se nachází. Je mnoho výzkumy potvrzeno, jak zásadní jsou pro nás také první okamžiky života, jak člověka dokážou formovat první 3 roky žití a jak i nadále nás rodina i prostředí, ve kterém vyrůstáme, formuje. Že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, podpory, lásky a vzájemného pochopení.

Hlavním cílem této diplomové práce je charakterizovat systém náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii a provést vzájemnou komparaci ve vybraných zemích.

Z hlavního cíle následně vychází cíle dílčí, které jsou stanoveny takto:

- seznámit se s historickým vývojem systému náhradní péče v České republice a v Anglii
- vymežit a vysvětlit formy náhradní rodinné péče v obou zemích
- porozumět odlišnostem v legislativním rámci ve vybraných zemích
- popsat instituce a organizace podílející se na zajišťování náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii
- charakterizovat základní příspěvky pěstounským rodinám ve vybraných zemích

Diplomovou prací tvoří 4 kapitoly. Jedná se o komparativní studii, která je především teoretická. V úvodu popisují systém náhradní rodinné péče v České republice, zapojení sociálně – právní ochrany dětí do téhle problematiky, historický vývoj systému náhradní rodinné péče a také její základní formy. Následuje seznámení se se systémem náhradní rodinné péče v Anglii, jejím vývojem a formami. Ve třetí kapitole popisují legislativní rámec náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii, přehled institucí a organizací, jež se podílejí na zajišťování náhradní rodinné péče ve vybraných zemích a také finanční podporu pro pěstounské rodiny. Na to navazuje, ve čtvrté kapitole komparace vybrané problematiky ze systému náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii.

„Nikdo nemá větší zájem o blaho dítěte a nikdo nezná lépe jeho potřeby než ten, kdo s ním žije jeho každodenní život, kdo ho přijímá jako jedinečnou osobnost – do svého domova, rodiny a především do svého srdce.“ (ZEZULOVÁ, 2012, S. 180)

1 SYSTÉM NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

Péče, ochrana a zajišťování výchovy a vzdělání jsou jedním z mnoha práv a povinností každého rodiče vůči svým dětem. Rodičovská zodpovědnost vzniká bezprostředně po narození dítěte a zaniká, jakmile dítě dosáhne svéprávnosti, tj. dovršením 18let věku. Bohužel ne všechny děti mají to štěstí být vychováváné, opečovávané a milované svými biologickými rodiči. Důvody mohou být různé, od odmítnutí dítěte po tragickou událost v rodině, kdy dítě nedobrovolně přebírá sociální roli (status) sirotka. V této chvíli, je-li to vhodné, je pro dítě potřeba zajistit náhradní rodinnou péči. Ta dává dětem možnost vyrůstat v prostředí, které se co nejvíce přibližuje přirozenému rodinnému prostředí a má tak v co nejvyšší míře pozitivní vliv na jejich psychomotorický a psychický vývoj.

Náhradní rodinná péče je dle KLIMEŠE (2002, s. 4) „*souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče. Jedná se nejčastěji o adopce čili osvojení, kdy se žadatelé stávají před zákonem plnohodnotnými rodiči adoptovaného dítěte, dále o různé formy pěstounské péče, kdy pěstounští rodiče pečují o dítě v době, kdy se o ně nemohou z nejrůznějších důvodů starat biologičtí rodiče*“.

VALOUŠKOVÁ (2004, s. 45) uvádí, že: „*Prvořadý je zájem a blaho dítěte, rodinná výchova má přednost před výchovu ústavní a i adopce je službou dítěti.*“

Westphalová (2012, s. 48) v jedné větě sděluje, že „*Dítě je vychováváno lidmi, kteří nejsou jeho biologičtí rodiče*“ (Westphalová, 2012, s. 48).

1.1 Sociálně-právní ochrana dětí

V oblasti náhradní rodinné péče nastupuje činnost Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Ta je upravena především v **Úmluvě o právech dítěte, Občanském zákoníku a zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů.

Dle § 1 tohoto zákona se sociálně-právní ochranou dětí rozumí především ochrana práva dítěte na vlídný vývoj a řádnou výchovu a ochrana oprávněných zájmů dítěte spolu s ochranou jeho jmění. Dále také působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a v neposlední

řadě zabezpečení náhradního rodinného prostředí právě pro takové dítě, které nemůže být dočasně či trvale vychováváno ve své biologické rodině.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2021) uvádí, že jsou v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále ZSPOD), nedotčeny zvláštní právní předpisy, které také upravují ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte. V zákoně jsou tak upravena jen některá opatření směřující k ochraně dětí. Další, které se věnují specifické oblasti, jsou obsažena v řadě jiných právních předpisů. Je to např. **občanský zákoník, občanský soudní řád, trestní řád, trestní zákoník**, dále pak zákon č. 218/2003 Sb., **zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, právní předpisy o sociálním zabezpečení, zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně před škodlivými účinky návykových látek, zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách**, a další.

Nejpodstatnější princip, který lze z těchto právních úprav odvodit, je především dle druhé části § 5 zákona 359/1999 Sb. nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte. Dále také ochrana rodičovství a rodiny, vzájemné právo dětí a rodičů na rodičovskou péči a výchovu, přičemž se přihlíží k širšímu sociálnímu prostředí dítěte. Sociálně-právní ochrana dětí se poskytuje bezplatně, bez jakékoliv diskriminace všem dětem, přičemž dítětem se pro účely zákona č. 359/1999 Sb. rozumí nezletilá osoba (Zákon č. 359/1999 Sb.). Dle § 30 zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, tak zletilost nabývá dovršením 18let věku. Zletilostí se člověk stává plně svéprávným. Jedinec ale může nabýt plné svéprávnosti před nabytím zletilosti, a to přiznáním svéprávnosti či uzavřením manželství. Sociálně-právní ochrana náleží všem dětem, které se nacházejí na území České republiky, a to bez ohledu na státní občanství (Občanský zákoník).

Dále je důraz kladen na ochranu dětí před sociálně patologickými jevy (především prevence rizikového vývoje dětí a minimalizace důsledků působení patogenních vlivů okolního prostředí. Dle MPSV (2021) mají děti, které jsou trvale či dočasně zbavené svého rodinného prostředí či děti, které nemohou být z různých důvodů ponechány v tomto prostředí, právo na pomoc poskytovanou státem v podobě právě některé z forem náhradní rodinné péče či zvláštní ochrany. V případě osvojení takového dítěte do ciziny je nezbytné, aby byl respektován princip subsidiarity. Tzn. že osvojení dítěte do ciziny lze považovat za náhradní způsob péče pouze tehdy, jestliže dítě nemůže být předáno do výchovy v rodině osvojitele či se o něj nedokáže být postaráno vhodným způsobem v zemi jeho původu.

Cílem sociálně-právní ochrany dětí je také sanace rodiny, tj. úzká a kvalitně koordinovaná spolupráce odborníků ze sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších institucí (např. mateřská či základní škola, pediatr, psycholog) s rodinou a dítětem, které je nějakým způsobem ohrožené na sociálním biologickém či psychologickém vývoji (Hurychová, 2021).

Sociálně-právní ochrana dětí zajišťuje práva dítěte na život, na jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině. Dále také na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí, náboženství, na zaměstnání a vzdělávání. Zahrnuje zde také ochranu dítěte před duševním či tělesným násilím, zanedbáváním, vykořisťováním či zneužíváním (MPSV, 2021).

Sociálně-právní ochranu dětem poskytují či zajišťují její výkon **orgány sociálně právní ochrany dětí**, jimiž jsou:

- a) krajské úřady (např. v Praze Magistrát hl. města Prahy),
- b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů),
- c) obecní úřady a újezdní úřady,
- d) Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR,
- e) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,
- f) Úřad práce České republiky (krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu).

Dále pak sociálně-právní ochranu dětí zajišťují:

- a) obce v samostatné působnosti,
- b) kraje v samostatné působnosti,
- c) komise pro sociálně-právní ochranu dětí,
- d) další fyzické a právnické osoby, jestliže jsou výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny (§ 4 Zákona č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

1.2 Vývoj systému náhradní rodinné péče

Schopnost přijmout cizí dítě za vlastní, chránit jej a pečovat o něj, je tradice, která vychází z tendence zabudované do bio-psychické výbavy lidského rodu, který vstupuje na vývojovou scénu. Dle současných výzkumů je zřejmé, že je tato schopnost dána nejen ženám, ale také mužům. Již od nepaměti si tak lidé uvědomovali, že dítě nemůže existovat

bez pomoci dospělého, avšak současně se z historie dovídáme o tendenci opačné, a to právě o odkládání a usmrcování vlastních či cizích dětí. Hodnota lidského dětského života tak nebyla zpočátku významná, jelikož dítě nebylo pro společnost takovým přínosem jako dospělý jedinec, a to hlavně v dobách hladu, přírodních katastrof či válek. Společnost tak často určovala, zda je vhodné a žádoucí o opuštěné dítě pečovat či zda je to pro společnost a danou rodinu spíše zatěžující (Matějček, 1999).

S pojmem infanticida¹ se můžeme setkat již ve Starověkém Římě. Zabíjení dětí zde bylo běžnou praxí a dělo se tak většinou na pokyn otce. V řecké mytologii se tak setkáváme např. s Romulusem, již je považován za zakladatele světovládného Říma. Dle pověsti byl Romulus odložené dítě, odkojené vlčicí a paradoxem tak nabývá fakt, že po dosažení moci údajně nařídil, že vychovávat se smí pouze zdraví chlupci a prvorozené dívky. Ostatní děti tak mohou být odloženi či usmrceni a otcové tak nebudou za jejich čin potrestáni (Gabriel, Novák, 2008). Naopak ve Spartě o smrti dítěte rozhodovala rada starších, která posuzovala, zda je dítě dostatečně zdrávo, aby bylo v budoucnu přínosné pro společnost. Jakmile šlo především o slabé dítě, bylo tak bez pomoci ponecháno na opuštěném místě, kdy šance na přežití byla minimální či rovnou shozeno do propasti. Legislativně se zabíjení dětí zakázalo až římským zákonem z roku 374, ve kterém je jakékoliv odstranění dítěte považováno za vraždu (Monatová, 1998).

Dávná historie s sebou nese pouze krutá opatření a zacházení s nechtěnými dětmi, ale především se zde objevují první náznaky chůvě se o odložené děti starat a milovat je tak, jak to známe dnes.

Již za **starého Říma** se tak můžeme setkat s právním aspektem osvojení. V zákoně se tak dočteme o „*adoptio naturam imitatur*“². Tímhle výrazem je definováno, že vztah mezi osvojitelem a osvojencem je podobný vztahu mezi rodiči a jejich vlastním dítětem. Jelikož byl považován za živitele a hlavu rodiny muž, platilo tak, že si dítě mohl osvojit pouze on. Vzhledem k zajištění kontinuity rodového jména a majetku se tak adopce uskutečňuje převážně ve vyšších společenských třídách. Za počátky pěstounské péče můžeme v téhle době považovat tzv. instituce placených kojných, chův, opatrovnic či pěstounek, které nabízely své služby majetným manželům. Proti tomuto způsobu výchovy dětí se však společnost i přes velké využití bouřila. Dle nich využívání kojných představovalo nerespektování Boha a byli toho názoru, že dítě přebírá vlastnosti mlékem od kojné, nikoliv matky (Nožířová, 2012).

---

¹ záměrné usmrcení dítěte

² tzn. adopce napodobuje přírodu

Ve **středověku** se díky křesťanství změnil postoj k dětem a vyvolává tak milosrdenství. Dochází ke zřizování nalezinců a útulků pro opuštěné či jinak odložené děti a shromažďují je tak pro následnou adopci či pěstounskou péči. První známky o útulku jsou z r. 335 z Konstantinopole, zatímco první nalezinec byl zřízen r. 787 v italském Miláně. Zajímavostí nabývá fakt, že již z téhle doby máme předchůdce dnešních babyboxů, kdy byly v některých kostelech instalovány zvláštní otočné nádoby, tzv. torny. Zde mohly matky tajně odkládat své děti o které se z rozmanitých důvodů nedokázaly postarat za vidinou toho, že se o ně postarají dobří lidé. Formálně však tyto děti mohla adoptovat pouze šlechta, která si chtěla zachovat pokračování rodu a majetku či hledala náhradu za své zemřelé děti. Lid obecný si děti adoptoval pouze výjimečně, a to hlavně z důvodu využití levné pracovní síly. Tyto děti často patřily ke zločineckým bandám a nejnižší společenské spodině (Matějček, 1999).

V době **osvícenství** s rozvojem kapitalismu nastává odpor proti hromadné ústavní výchově. Přichází tak nový trend, a to zakládání sirotčinců. Francouzský filozof Jean-Jacques Rousseau a švýcarský pedagog Johann Heinrich Pestalozzi hlásají, že povinností společnosti je nahradit opuštěným dětem rodinu a přikládají tak velký význam individuální péči v rodině. Důraz tak není kladen pouze na přežití dítěte, tak jako tomu bylo doposud, ale hlavně na jeho řádnou výchovu - zdravou, přírodní, pracovní – ke prospěchu společnosti. Nalezince byly stále přeplněné, dětí vhodných pro adopci mnoho a uchazečů však málo. Nejčastěji se osvojením řešil osud nemanželského dítěte, aby mohl získat lepší společenské postavení a tím i právo na dědictví (Matějček, 1999). Na straně druhé pěstounky často zastávaly i roli kojné. Byly to povětšinou ženy, vdané či ovdovělé, z chudých poměrů, které musely být dle místního lékaře způsobilé nejen ke kojení, ale také fyzicky či mravně. Po šestém roce života dítěte si jej pěstounka mohla bezplatně ponechat či předat zpět do nalezince (Gabriel, Novák, 2008).

V roce 1811 v **Rakousku-Uhersku** vzešel v platnost Občanský zákoník, dle kterého mohl být osvojitelem pouze muž starší 50let. Novelou z roku 1914 se tahle hranice snížila na 40 let a poprvé v historii se tak osvojitelkou mohla stát i žena. Pokud manželé osvojovali individuálně, museli tak mít souhlas toho druhého. I přes to však platilo, že muž měl vždy právo veta (Gabriel, Novák, 2008). Dle Nožířové (2012) byla v roce 1908 vytvořena Česká zemská komise pro péči o mládež, která řešila krizové situace v péči o děti, již osiřely vlivem velkých válek nebo pocházely ze sociálně slabých rodin.

Po **I. světové válce** se Francie nechala inspirovat Napoleonem, který po bitvě u Slavkova zajistil válečné sirotky nejen po materiální stránce, ale také po stránce výchovné péče. V českých zemích byl vybudován „Dům dětství“ v Horním Krnsku u Mladé Boleslavi, kde kladli důraz především na tvořivou práci, tělesnou výchovu a výchovu mravní a estetickou. Na dětské domovy nebylo za doby první republiky pohlíženo jako na trvalý pobyt dětí, ale spíše jako na domovy záchytné a diagnostické, tak jak je známe z dnešní podoby. Děti z nich po krátkém pobytu odcházely zpět ke svým rodinám, do osvojení, pěstounské péče, popřípadě do ústavu pro starší děti či zařízení pro „úchylnou mládež“. Právě tak se nazývaly děti, které vyžadovaly zvláštní výukovou a výchovnou péči. Už se tak nehledí pouze na zájem osvojitelů, ale především na blaho dítěte (Gabriel, Novák, 2008).

Pěstounská péče se dle MATĚJČKA (1999) rozlišovala na čtyři typy. První z nich byla *pěstounská péče „nalezenecká“*, která navazovala na pobyt dítěte v sirotčinci či nalezinci. Dítě bylo často svěřováno oběma manželům, a to pouze do deseti let, později do šestnácti let a poté se vracelo zpět do ústavu. Druhým typem byla *pěstounská péče řízená a kontrolovaná*. Vychází z nového Zákona o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských z roku 1921. Sociální pracovníci Okresních péčí o mládež vyhledávali vhodné pěstouny. Jednalo se tak o pěstouny mravně bezúhonné, s trvalým zaměstnáním a v dobrém fyzickém i psychickém stavu tak, aby byli schopni dítěti zajistit řádnou výchovu. Dalším typem byla *pěstounská péče v tzv. koloniích*. V takovém případě sociální pracovníci vyhledali 1520 vhodných rodin, kterým svěřili děti do pěstounské péče a založili v určité obci rodinné kolonie. Jelikož byly rodiny v blízkém sousedství, bylo tak pro sociální pracovníky mnohem jednodušší tyto rodiny nejen kontrolovat, ale také jim pomáhat v případě potřeby s výchovou. Posledním typem se stává *pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny*, bez soudního jednání. Tenhle typ pěstounské péče se později přeměnil na svěřování dětí prarodičům či příbuzným.

Důraz na nalezení vhodného dědice pro osvojitele klade zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení, který pohlížel na tuhle problematiku zejména za majetkovým účelem. Z takového důvodu tak bylo možné osvojit i osobu zletilou. Výchovná funkce tak byla zcela potlačena (Nožířová, 2012).

Po **II. světové válce** se zájem státu obrací především k dítěti, kterému má být zajištěno kladné výchovné prostředí a majetkoprávní charakter tak ztrácí na své hodnotě. Zde se začal formovat i náš současný zákon o rodině. Osvojením zanikaly práva vůči biologické rodině a povolení osvojit si dítě bylo nově vázáno na svolení soudem. Do popředí se opět dostává upřednostnění kolektivní péče před individuální. V roce 1950 byla zrušena pěstounská či jiná forma péče (Nožířová, 2012).

Změna nastává v **60. letech 20. století**, kdy vstupuje v platnost zákon o rodině č. 94 ze 4. 12. 1963. Ten dává přednost rodinné výchově před kolektivní a znova se tak uplatňuje především zájem dítěte. Z roku 1969 máme první zmínky o členské schůzi Sdružení přátel SOS dětské vesničky, která se konala v Praze. V roce 1970 vzešly do provozu první SOS vesničky v Doubí a ve Chvalčově. Ty přijímaly nejen jednotlivé děti, ale také sourozence, o něž nebylo v rámci osvojení zájem. V této době se již obnovila pěstounská péče, kterou stanovil zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči (Gabriel, Novák, 2008).

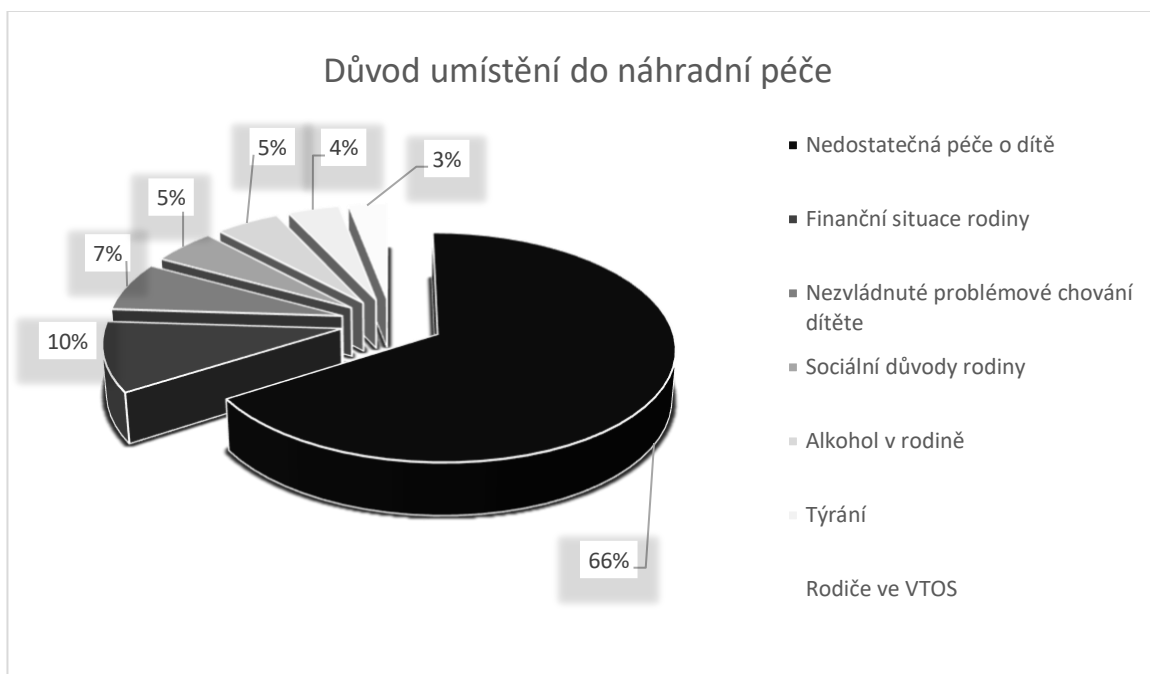
Dle NOŽÍŘOVÉ (2012) dochází **po roce 1989** k rozvoji neziskového sektoru. Vznikají různé formy náhradní rodinné péče a vládní i nevládní instituce, které je propagují a řídí. Velkým mezníkem v historii systému náhradní rodinné péče v České republice je považováno přijetí tzv. Haagské úmluvy z roku 1993. Tahle úmluva zavádí a umožňuje tzv. mezinárodní osvojení. V platnost vstoupila v roce 2000 současně se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Oba dokumenty vytváří podmínky pro osvojení dětí z ciziny do ČR, a naopak z ČR do zahraničí. Do ciziny lze dítě osvojit pouze v případě, kdy se v zemi původu dítěte nenajdou vhodní osvojitelé. V každé zemi existuje jeden ústřední státní orgán, který je za průběh mezinárodního osvojení v plné výši zodpovědný. U nás je to Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí v Brně.

1.3 Formy náhradní rodinné péče

V Listině základních práv a svobod (Usnesení č. 2/1993 Sb., článek 32) je uvedeno, že *„děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči“* a také, že *„péče o děti a jejich výchova je právem rodičů“*. Dokonce i v Úmluvě o právech dítěte (Sdělení č. 104/1991 Sb., článek 18) je vyhrazeno, že *„rodiče mají prvotní zodpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, kdy základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.“* Bohužel však nastávají určité situace, kdy dítě nemůže či není schopné vyrůstat ve své biologické rodině a musíme tak hledat náhradní řešení. Důvody jsou různé. Zatímco v minulosti se do náhradní rodinné péče umisťovalo především kvůli nemoci, chudobě nebo úmrtí rodičů, v dnešní době je to více než z 50% nedostatečná péče o dítě, finanční situace rodiny, týrání či zneužívání nebo zanedbávání dětí (Kessler et al. 2008).

MPSV (2011) uvádí, že v České republice je nejčastějším důvodem k umístění dětí do náhradní rodinné péče v 66 % nedostatečná péče o dítě a v 10 % špatná finanční situace rodiny. Dále v 7 % rodiče nezvládají problémové chování dítěte a v 5 % jsou důvodem odebrání

dítěte špatné sociální zázemí rodiny. Pouze ve 12 % dochází k odebrání dítěte z velmi závažných důvodů a to: alkoholismus v rodině, týrání dětí nebo fakt, že jsou rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS).

Graf č. 1: Důvod umístění dětí do náhradní péče v ČR (zdroj: MPSV, vlastní zpracování).

Česká republika se soustředí především na blaho a zájem dítěte, proto má tedy náhradní rodinná péče přednost před péčí institucionální. Proto, abychom pochopili, jaký je mezi nimi rozdíl, tak si v krátkosti předtím, než si rozdělíme formy NRP, definujeme pojem institucionální náhradní péče.

Institucionální náhradní péče se volí, jestliže rodina v péči o dítě naprosto selhává a není možné nebo je dokonce nevhodné pro dítě z různých důvodů (vztahových, právních) zvolit jednu z forem náhradní rodinné péče jako osvojení či pěstounskou péči. V tomhle případě je nutné pro jedince zajistit jiné výchovné prostředí (Matějček, 1999 et Janský, 2004). Institucionální péči můžeme vyhledat v několika právních normách, nejpodrobněji se jí však věnuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění dalších předpisů, dále zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů v části druhé – rodinné právo. Institucionální péče se dělí na ústavní a ochrannou.

Ústavní výchova (ÚV) se dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, nařizuje tam, kde je výchova dítěte či jeho tělesný, rozumový či duševní stav nebo jeho řádný vývoj vážně ohrožen či natolik narušen, že je to v rozporu se zájmem dítěte. Soud tak učiní tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Také bere vždy v potaz, zda není na místě dát přednost svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby. Ústavní soud může nařídit ústavní výchovu nejdéle na dobu tří let. Ovšem může její nařízení prodloužit, jestliže důvody k nařízení ústavní výchovy stále přetrvávají.

Ochranná výchova (OV) je dle JANSKÉHO (2004) popisována, jako nejpřísnější opatření, kdy je nezletilá osoba (dítě) odebrána z péče rodičů a zařazena do výchovného zařízení s přísným režimem. *„Uložení ochranné výchovy lze chápat jako reakci na spáchané trestní provinění a ve vhodných případech může plnit funkci nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody“* (Janský, 2004, s. 59). Ochranná výchova se ukládá na základě zákona č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. Soud může uložit OV v případě, kdy mladistvý ve věku od 12 – 15 let spáchal trestní čin, za který lze dle trestního zákoníku uložit až výjimečný trest nebo kdy povaha tak spáchaného trestního činu odůvodňuje k uložení ochranné výchovy. Základní podmínkou k uložení OV mladistvému staršímu 15 let, jako osobě trestně zodpovědné, je jeho odsouzení. OV lze stejně tak jako u ÚV trvat do dovršení 18 let, ve výjimečných případech do 19 let.

Ústavní výchova i ochranná výchova dle § 1 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění dalších předpisů, zajišťuje nezletilé osobě, zpravidla ve věku od 3 do 18 let, popřípadě osobě do 19 let v zájmu jeho zdravého vývoje, řádnou výchovu a vzdělávání. Zařízení nadále spolupracují s rodinou dítěte a poskytují ji pomoc při zajišťování nejrůznějších záležitostí týkajících se dítěte. Jednotlivá zařízení dále poskytují podporu při přechodu dítěte do jeho původního rodinného prostředí, popřípadě při přemístění do náhradní rodinné péče. Účelem středisek výchovné péče je nejen poskytovat preventivně výchovnou péči a tím předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte, ale také zmírňovat nebo dokonce odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat tak ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte. Zařízení a střediska výchovné péče spolupracují s OSPODem v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. Takovými zařízeními jsou: diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

	Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce	Návrat dítěte do péče rodiče	Předání dítěte do péče příbuzných nebo jiných osob blízkých	Umístění dítěte do náhradní rodinné péče jiných osob než příbuzných	Narizení ústavní výchovy	Celkový počet dětí umístěných k 31.12.2020
Děti s nařízenou ÚV	1 289	398	69	123	x	5 833
Děti s uloženou OV	51	0	1	0	3	104
Jiné*	1 445	616	106	64	274	499

* Děti s uloženým ochranným léčením ústavním umístěné ve zdravotnickém zařízení pro výkon ochranného léčení; děti s nařízeným výchovným opatřením podle § 13 ZSPOD umístěné v zařízení pro výkon ÚV nebo ve středisku výchovné péče; děti umístěné v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě rozhodnutí soudu; děti umístěné v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě žádosti zákonného zástupce, žádosti dítěte, žádosti OSPOD se souhlasem rodiče

Tabulka č. 1: Počet dětí v ústavní a ochranné výchově k 31.12.2020 (zdroj: MPSV, 2020, vlastní zpracování).

„Dítě ke svému harmonickému vývoji potřebuje stabilní prostředí, v němž jsou uspokojovány všechny jeho potřeby“ (Rotreklová, Hofrová, 2008, s. 25). Z tohoto výroku je tak jasné, že za takové nejvhodnější stabilní prostředí je považována biologická rodina každého dítěte. Rodina je tak, pro péči o dítě a vytváření jeho harmonického prostředí pro příznivý vývoj, nezastupitelná. Jestliže je však vlastní rodina dítěte z různých důvodů nefunkční a nemůže tak péči o dítě zabezpečit, je vhodné pro něj zajistit náhradní rodinnou péči (Burdová a Novotná, 2007).

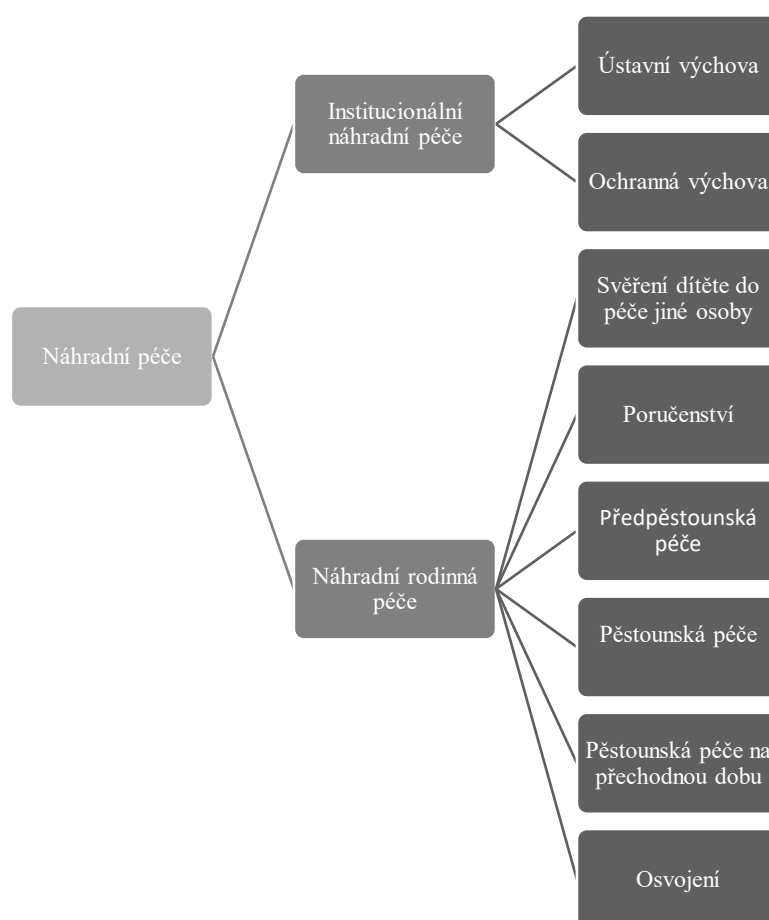
Náhradní rodinnou péči charakterizuje RADVANOVÁ (1980, s. 110) jako: *„právem předpokládané a státním orgánem konstituované zabezpečení náhradního rodinného vztahu občana k nezletilému dítěti, o němž se z různých důvodů nestarají nebo nemohou starat vlastní rodiče.“*

TRNKOVÁ (2018) mimo jiné zmiňuje, že je potřeba ke každému dítěti přistupovat individuálně. Každý jedinec má své odlišnosti a specifika a různé jsou i jeho situace v biologické rodině či možnosti návratu do původní rodiny a kontaktu s jejími členy (tzn. rodiči, sourozenci aj.) Je tak důležité, aby bylo před zvolením nejvhodnější formy náhradní rodinné

péče, dobře známá rodinná anamnéza, celková situace v rodině a v neposlední a nejdůležitější rovině také samotné dítě.

Náhradní rodinná péče je dle DUNOVSKÉHO (1980, s. 15) „*péče o opuštěné, osiřelé dítě, které ztratilo svou vlastní rodinu nebo ji vůbec nenalezlo, v prostředí jiném, v nové rodině či tak uspořádané malé skupině, která se rodinnému prostředí co nejvíce přibližuje*“.

NRP má několik forem. Dle zákona č. 89/2012., občanský zákoník, mezi ně patří: svěřeni dítěte do péče jiné osoby, poručenství, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu a osvojení.

Obrázek č.1: Přehled náhradní péče v ČR (vlastní zpracování)

1.3.1 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Dle občanského zákoníku (§ 953) může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka dítě, o které nemůže osobně pečovat žádný z jeho rodičů ani poručník. Podmínkou však zůstává, že toto svěření dítěte do péče musí být a dokonce vyžaduje soulad se zájmy dítěte. Svěření dítěte do osobní péče však nenahrazuje pěstounskou či předpěstounskou péči, které musí vždy předcházet osvojení. Avšak jak již můžeme předpokládat, svěření do péče jiné osoby má dle občanského zákoníku, vždy přednost před péčí o dítě v ústavní výchově (Občanský zákoník).

Důvody jsou velmi subjektivní, ať už se jedná o nedostatky ve výchově ve vlastní rodině či objektivní, které spočívají především v okolnostech nezávislých na jednání rodičů, jako jsou nevhodné bytové podmínky a sociální zázemí, onemocnění rodičů, úrazy, výkon trestu rodičů, pobyt v cizině apod. (Sychrová, 2015). Takové opatření však musí být vždy opřeno o spolehlivé a pečlivé objasnění okolností, které vedly k závěru, že žádný z rodičů není schopen zajistit pro své dítě řádnou výchovu a výchova u jiné osoby je tak v jeho zájmu a blahu. Po odstranění překážky, která brání rodiči o dítě osobně pečovat, by se dítě mělo vrátit zpět do své původní rodiny. Rodiče i přesto zůstávají zákonnými zástupci dítěte a rozhodují tak o podstatných věcech v životě jedince. Zůstává jim také nadále vyživovací povinnost a pečující osoba má právo výživné po rodičích dítěte vymáhat, jakož i právo s výživným dítěte hospodařit dle svého uvážení a potřeb, a to v souladu se zájmy dítěte. Z takového důvodu, tak není tahle forma náhradní rodinné péče státem finančně podporována (Smolíková, 2014 et ZSPOD).

Tahle forma náhradní rodinné péče vzniká na základě soudního rozhodnutí. Soud zároveň stanoví rozsah práv a povinností pečující osoby. Pokud je to možné, soud dá vždy při výběru vhodné osoby přednost příbuznému dítěti, se kterým má dítě navázán dlouhodobý vztah z předchozího období. V praxi jsou to povětšinou prarodiče či svěření výchovy dítěte staršímu sourozenci. Podmínkou však musí být záruka, že bude osoba poskytovat řádnou péči, mít bydliště na území ČR a musí se svěřením dítěte do své péče souhlasit (Sychrová, 2015 et občanský zákoník). Jelikož je veškerá péče pouze v kompetenci blízkých osob (je-li to možné), není tak tahle forma NRP podmíněna povinnou pravidelnou spoluprací s odborníky, např. s OSPOD (Pazlarová, 2016).

Svěření dítěte do péče jiné osoby zaniká na základě:

- a) dosažení zletilosti svěřeného dítěte,
- b) smrtí dítěte nebo fyzické osoby, která se o dítě stará,
- c) rozhodnutím soudu – v případě, že již zanikly důvody, pro které bylo dítě do náhradní péče svěřeno (např. se dítě již vrací do své původní rodiny) či fyzická osoba, která o dítě pečuje řádně nevykonává své povinnosti ze svěřeni vyplývající,
- d) nebo fyzická osoba, které bylo dítě do péče svěřeno požádá o zrušení svěřeni dítěte do své péče (Občanský zákoník).

Jestliže dojde právě k zániku této formy náhradní rodinné péče a dítě se již nemůže nebo nedokáže z jakýchkoliv důvodů vrátit do své původní rodiny, musí soud i bez návrhu OSPODu neprodleně zahájit soudní řízení a rozhodnout tak o novém vhodném umístění dítěte do náhradní péče – ať už rodinné či institucionální (Vaš'átková a Vyhnálková, 2008).

1.3.2 Poručenství

Poručenství je dle §928 občanského zákoníku takový rodinně právní vztah, kdy soud jmenuje dítěti poručníka na základě faktu, že tu pro dítě není žádný z rodičů, který má vůči svému dítěti vykonávat rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Jedná se do značné míry také o funkci náhradní rodinné péče, i přes to, že zabezpečení NRP nelze považovat za hlavní společenský účel poručenství. Poručník mimo jiné vykonává funkci zákonného zástupce dítěte a má tak všechny povinnosti a práva jako rodič, nemá však dle občanského zákoníku (§ 928) vyživovací povinnost. V případě však, že poručník o dítě osobně pečuje v plném rozsahu, jako by mu bylo dítě svěřené do trvalé péče, náleží mu tak dle občanského zákoníku stejné nároky na hmotné zabezpečení jako pěstounovi.

Soud stanoví nezletilému dítěti poručníka, jestliže:

- a) rodiče dítěte zemřeli,
- b) rodiče nejsou schopni rodičovské zodpovědnosti a nemají tak plnou způsobilost k právním úkonům, nebo
- c) rodiče byli zbaveni, omezeni ve výkonu rodičovské zodpovědnosti či jim byl výkon rodičovské zodpovědnosti pozastaven (občanský zákoník).

K jmenování poručníka je pověřen příslušný okresní soud dle místa trvalého bydliště dítěte. Poručník odpovídá za řádné plnění své funkce a jeho činnost je neustále kontrolována příslušným soudem. Není-li to v rozporu se zájmy a blahem dítěte, soud tak jmenuje poručníkem toho, koho oslovili rodiče. Jestliže se tak nestane, je to právě z toho důvodu, že tato osoba poručenství odmítla. V tomto případě soud jmenuje poručníkem osobu příbuznou nebo osobu blízkou dítěti či rodině. Takový občan, který má vykonávat funkci poručníka, musí svým způsobem života zaručovat, že jeho funkce poručníka bude nezletilému dítěti ku prospěchu a v zájmu jeho blaha. Takto soudem jmenován poručník, skládá před soudním řízením slib, že bude řádně vykonávat své povinnosti plynoucí z této funkce a bude dbát a respektovat pokyny soudu. Poručník tak v rozhodnutích o podstatných záležitostech týkajících se nezletilého dítěte, musí vždy kontaktovat příslušný soud a čekat na jeho schválení žádosti. Jedná se např. o otázky školního vzdělávání, volby povolání, odmítnutí dědictví či koupě nebo prodej věcí větší hodnoty atd. Soud také ukládá poručníkovi povinnost pravidelně podávat zprávu o výkonu své funkce, a to nejméně jedenkrát do roka (občanský zákoník).

Poručenství může na základě soudního rozhodnutí zaniknout, jestliže:

- a) dosažením zletilosti dítěte a tak dosažením svéprávnosti,
- b) smrtí nezletilého,
- c) osvojením nezletilého,
- d) alespoň jeden z rodičů nabude rodičovskou odpovědnost,
- e) smrtí poručníka,
- f) rozhodnutím soudu o zproštění poručníka jeho funkce nebo o jeho odvolání.

Soud může rozhodnout o zproštění poručníka jeho funkce nebo jej dokonce z funkce odvolat, jestliže o to poručník z důležitých důvodů požádá či si poručník neplní řádně svá práva a povinnosti nebo jej dokonce porušuje (občanský zákoník, § 936 et § 937).

1.3.3 Pěstounská péče

Pěstounská péče (PP), někdy také zvaná pěstounská péče tradiční či dlouhodobá, se obvykle týká dětí, které nejsou vhodné k osvojení, věkově starších, dětí odlišného etnika, zdravotně znevýhodněných a případně i dětí, o které se rodiče zajímají, ale dlouhodobě nemají zajištěné podmínky pro jejich řádnou výchovu a péči (Zezulová, 2012). PP, někdy zvaná také jako tradiční PP, je vnímána jako stabilní a dlouhodobé opatření. Pěstounská péče

má dle občanského zákoníku přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. Náhradní rodina přijímá dítě do výchovy a do své péče, ale stát si ponechává nad výchovou dítěte dohled. Můžeme tak konstatovat, že se jedná o jakousi smlouvu mezi státem a náhradní rodinou. Biologickým rodičům dítěte zůstávají dle občanského zákoníku rodičovská práva a povinnosti a je také zachována vyživovací povinnost k dítěti. Důležitým bodem je také zachování práva na kontakt biologických rodičů s dítětem a jejich rozhodování o nejdůležitějších otázkách týkajících se dítěte. Učiněno je tak pouze v případě, že biologičtí rodiče nejsou zbaveni rodičovských práv. Osoba, která se stane pěstounem, musí splňovat záruku řádné výchovy a péče o dítě, mít bydliště v České republice a musí souhlasit se svěřením dítěte do své péče. I tady platí, že pokud se chce péče o dítě ujet osoba dítěti příbuzná či blízká, soud ji tak dá vždy přednost před osobou jinou. Dítě může být také svěřeno do společné pěstounské péče dvěma pěstounům, jsou-li manželé (občanský zákoník, § 962).

MATOUŠEK (2013) zmiňuje, že stát za určitých podmínek a na základě soudního rozhodnutí, svěří dočasně dítě do péče jiné osoby. Svěří ji také část práv a povinností, které jsou podobné povinnostem rodičů, ale mezi pěstouny a dítětem nevzniká příbuzenský vztah. Pěstoun nemá vůči dítěti vyživovací povinnost a také není jeho zákonným zástupcem. Může ho však zastupovat v běžných záležitostech. Dítě má dle občanského zákoníku povinnost pomáhat podle svých možností a schopností v domácnosti pěstouna. Má také povinnost přispívat na úhradu společných potřeb, má-li příjem z vlastní práce a žije ve společné domácnosti s pěstounem.

NOŽÍŘOVÁ (2012, s. 16) vysvětluje, že: *„pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče u takových dětí, které nejsou „právně volné“, přesto nemají kvalitní rodinné zázemí, jsou např. v ústavním zařízení aj. V praxi to znamená, že jejich rodiče se o ně nemohou, nebo nechtějí starat, zároveň ale o dítě projevují tzv. „zájem“.*

„Pěstounská péče je podle zákona o rodině státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech. K výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte, případně soud. Mezi pěstounem a dítětem ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem.“ (Bubleová, et al., 2011, s. 6)

MATOUŠEK (2003, s. 143) definuje pěstounskou péči jako: „*formu náhradní rodinné péče, kterou v ČR garantuje a financuje stát. Rozhodnutí o svěřeni dítěte do pěstounské péče přísluší soudu. Soud dítě svěří do pěstounské péče, pokud to zájem dítěte vyžaduje a pokud osoba pěstouna poskytuje záruky řádné výchovy dítěte*“. Pěstounovi, kterému bylo na jeho žádost soudem svěřeno dítě do péče, tak náleží dávky sociální podpory.

PP je dle MATOUŠKA (2013) vnímána pouze jako forma dočasného řešení, které může pomoci původní (či biologické) rodině upravit svou situaci natolik, aby byla schopna opětovně převzít zodpovědnost za péči a výchovu o své dítě. Pěstounská péče je tak službou nejen dítěti, ale i rodině.

Zánik pěstounské péče může nastat z následujících důvodů:

- a) dosáhne-li dítě plné svéprávnosti či nabude-li zletilosti,
- b) úmrtím dítěte či pěstouna (avšak pokud je dítě ve společné pěstounské péči manželů a jeden z nich zemře, společná pěstounská péče sice zaniká, ale dítě i tak zůstává v pěstounské péči pozůstalého manžela),
- c) dojde-li k rozvodu manželů (zaniká tak pouze společná PP – dítě i nadále zůstává svěřené do pěstounské péče jen jednoho z manželů)
- d) rozhodnutím soudu (občanský zákoník et Bubleová, 2011).

Soud musí PP zrušit vždy na základě žádosti pěstouna o její zrušení. Je tomu tak z toho důvodu, že pěstounská péče se soustředí především na zajištění řádné výchovy dítěte v zájmu jeho blaha. Pokud tak pěstoun nechce nebo nehodlá o dítě z nejrůznějších důvodů řádně pečovat a vychovávat jej, nemůže být k tomu donucován. Soud také zruší PP, jestliže již opadly důvody, kvůli kterým bylo dítě do PP svěřeno nebo proto, že PP nespĺnila svůj účel (Bubleová, 2011 et občanský zákoník).

Soud může dítě, dle občanského zákoníku (§ 963), svěřit zájemcům o pěstounskou péči do **předpěstounské péče**. ZSPOD (§ 19) zmiňuje, že obecní úřad s rozšířenou působností sleduje vývoj dětí, které byly svěřené právě do předpěstounské péče a kontroluje její úspěšnost a průběh. Zaměstnanci tohoto úřadu jsou povinni pravidelně navštěvovat rodinu, kde dítě žije, popřípadě prostředí ve kterém se zdržuje, a to nejméně jedenkrát za 3 měsíce po dobu prvních 6 měsíců, a poté nejméně jedenkrát po dobu 6 měsíců, vždy však podle potřeb a zájmu dítěte.

1.3.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Od roku 2006 se v České republice objevila nová forma náhradní rodinné péče V ČR, a to pěstounská péče na přechodnou dobu. Do té doby převládaly názory, že je nezbytné, aby byla vytvořena nová forma krátkodobé péče o děti, které se ocitly mimo původní rodinu a neskončily tak v ústavní péči. Jejím hlavním cílem je co nejrychlejší zařazení dítěte do náhradní rodiny. Jedná se tak o pomoc dítěti překonat jeho náročnou životní situaci a poskytnout biologické rodině dostatečný prostor a čas k vyřešení tak závažné životní situace, která brání v jejich péči o vlastní dítě. Může se jednat např. o dočasnou nepřítomnost rodiče v životě dítěte, dlouhodobé či opakované léčení rodičů či rodiče ve výkonu trestu. Důraz je kladen především na zachování možnosti návratu dítěte do původní (popř. biologické) rodiny a sanaci rodinného prostředí (Kubíčková, 2011).

Dítě se do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřuje dle PAZLAROVÉ (2016) pouze na základě rozhodnutí soudu na nezbytně nutnou dobu. Návrh k soudu podávají orgány sociálně-právní ochrany dětí se souhlasem biologických rodičů. Svěření dítěte do péče pěstounům je možné pouze těm osobám, které jsou uvedeny ve zvláštní evidenci příslušného krajského úřadu osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu a to nejdéle na dobu 1 roku.

Hlavním smyslem zavedení pěstounské péče na přechodnou dobu je snižování počtu dětí v ústavní péči. Dle TRNKOVÉ (2018) je využívána zejména v těchto situacích, kdy:

- a) nemůže rodič z nejrůznějších závažných důvodů dočasně pečovat a vychovávat své dítě, ale existuje možnost, že se situace podaří zlepšit či dokonce vyřešit a dítě se tak bude moct vrátit do své původní rodiny (jde např. o rodiče ve výkonu trestu, nemoc rodiče či odvykací léčba),
- b) je dítě v krizové situaci a je potřeba zjistit, zda se bude moct vrátit do své původní rodiny, anebo budou muset příslušné orgány zajistit jinou formu náhradní péče, nebo
- c) se hledá trvalejší řešení u dětí týraných, opuštěných či nalezených.

Dle občanského zákoníku může být svěřeno právě takovým osobám do pěstounské péče na přechodnou dobu a to na:

- a) dobu, kdy rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- b) dobu, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením, nebo

- c) na dobu do pravomocného rozhodnutí příslušného soudu o tom, že není potřeba souhlasu rodičů k osvojení dítěte.

PAZLAROVÁ (2016, s. 155) považuje pěstouny na přechodnou dobu za: „profesionály, kteří poskytují velmi specifickou službu dítěti a jeho rodině“. Mají „úzce spolupracovat jak s dalšími profesionály, tak s rodinou dítěte, na omezenou dobu poskytnout dítěti stabilní a láskyplné prostředí, pomoci dítěti vyrovnat se s obtížnou situací krátkodobého pobytu v pěstounské rodině, začít řešit jeho předchozí traumata i jeho aktuální psychosociální potřeby a zdravotní stav. Následně je třeba připravit dítě na návrat do rodiny, resp. na přechod do trvalé péče.“ Pěstouni mají nárok na odměnu i v době, kdy nepečují o žádné dítě, a to z toho důvodu, že musí být kdykoliv připraveni přijmout dítě do své rodiny.

1.3.5 Osvojení

Osvojením se dle občanského zákoníku (§ 794) rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. Osvojení je tak nejvýznamnější formou náhradní rodinné péče, jelikož dle právní úpravy, vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem. Mimo jiné vznikají mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vztahy příbuzenské. O rozhodnutí o osvojení rozhoduje soud na základě návrhy osoby, která chce nezletilé dítě osvojit. Na základě rozhodnutí soudu o kladném osvojení dítěte, se osvojitel zapíše do matriky jako rodič namísto těch původních. Dítě tak získává osvojením příjmení osvojitele a vztahy k původní rodině zanikají, na rozdíl od pěstounské péče. Zákon uvádí, že mezi osvojitelem a dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl, a to ne méně než 16 let.

I tady, tak jak u jiných forem náhradní rodinné péče, se může stát osvojitelem pouze zletilá a svéprávná osoba, která svým způsobem života a svými kladnými osobnostními vlastnostmi, bude pro dítě dobrým rodičem a bude jej řádně vychovávat a pečovat o něj. Jestliže dojde k osvojení před šestým rokem dítěte, osvojitel je ze zákona dítěti tuhle skutečnost sdělit a to nejpozději do zahájení povinné školní docházky. Osvojitelům nenáleží žádné zvláštní státní dávky, jako je tomu u pěstounské péče (Občanský zákoník).

V občanském zákoníku je uvedeno, že hlavním společenským účelem osvojení je zabezpečit dítěti rodinné prostředí a výchovu v rodině osvojitele, a to převážně je-li to v souladu se zájmy dítěte. Osvojitelé tak mají rodičovskou odpovědnost, tzn. přebírají plně

roli zákonného zástupce dítěte a mají také rodičovské povinnosti vyplývající z občanského zákoníku (tj. vyživovací povinnost, rodičovská odpovědnost aj.)

Aby mohlo k rozhodnutí o osvojení dojít, musí být dle VAŠŤATKOVÉ a VYHNÁLKOVÉ (2008) splněny tři základní předpoklady:

- a) nedostatečné či chybějící rodinné prostředí – nejsou-li rodiče schopni či ochotni zabezpečit dítěti řádnou výchovu – má tak dítě právní nárok na to, aby mu stát zabezpečil náhradní výchovné prostředí, přičemž osvojení je jeho nejvýznamnější formou,
- b) zájem státu a dítěte na vytvoření nového rodinného výchovného prostředí, kdy tohle osvojení musí být ku prospěchu osvojence, a také
- c) vůle budoucího osvojitele osvojit si dítě – je podmíněno tím, že řízení o osvojení se zahajuje pouze na základě návrhu osvojitele příslušnému soudu.

O takovém rozhodnutí o osvojení dítěte však nemůže být dle občanského zákoníku rozhodnuto bez souhlasu dítěte, rodičů dítěte či osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče (opatrovník). Souhlas dítěte se vyžaduje vždy, dosáhlo-li 12 let. Nenastane-li taková situace, dá jeho jménem souhlas s osvojením jeho opatrovník, který je jmenován zpravidla orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Matka dává souhlas osobním prohlášením vůči soud, a to nejdříve 6 týdnů po narození dítěte, zatímco otec může dát souhlas k osvojením ještě před uplynutím této doby, nejdříve však po narození dítěte. Jejich souhlas lze však odvolat po dobu 3 měsíců ode dne, kdy byl dán. Po uplynutí této doby, lze souhlas stáhnout pouze v případě, nebylo-li dítě již svěřeno do péče osvojitele. Souhlas rodiče však není potřeba, pokud byl rodič zbaven rodičovské zodpovědnosti a zároveň tak zbaven práva dát souhlas k osvojení. Dále pak, jestliže rodič nemá o dítě zjevný zájem či není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého chování a jednání nebo jej dokonce ovládnout (Občanský zákoník).

Osvojení může být soudem zrušeno dle občanského zákoníku (§ 840), pouze tehdy, jsou-li proto závažné důvody. Osvojení však nelze zrušit po uplynutí 3 let od rozhodnutí o osvojení, není-li však osvojení v rozporu se zákonem. Existují dva způsoby zrušení osvojení, a to:

- a) na návrh osvojitele nebo osvojence – důvodem tak lze být např. fakt, že se mezi nimi nevytvořil citový vztah či došlo k závažné poruše v jejich vztahu nebo závažné porušování práv či zanedbávání dítěte ze strany osvojitele,

- b) v případě, že dítě nabude plné svéprávnosti a zletilosti a dojde k dohodě mezi osvojitelem a dítětem o ukončení osvojení (občanský zákoník et Vašátková, Vyhnálková, 2008)

V případě, že dojde k právnímu, soudem zrušitelnému osvojení, zanikají tak veškerá práva a povinnosti mezi osvojitelem a dítětem. Osvojenec se tak vrátí do své původní rodiny, kde se všechna práva a povinnosti vůči dítěti obnoví (jedná se pouze o právní návrat, v praxi je to zcela výjimečné, někdy dokonce nemožné). Následkem této právní úpravy je i fakt, že dítě opětovně přebírá příjmení, které měl v době rozhodování soudu o osvojení, ledaže by prohlásil, že si stávající příjmení chce ponechat (občanský zákoník).

Občanský zákoník však hovoří pouze o zrušení osvojení, nikoliv o jeho zániku, tak jak je tomu u předchozích forem náhradní rodinné péče. Osvojení a jeho zánik tak není podmíněn dosažením zletilosti dítěte či smrtí některého z jedinců, jež hrají v osvojení svou roli, a to vzhledem k právním následkům – osvojením totiž, jak jsme se již zmínili, vzniká vztah jako mezi rodičem a dítětem.

Zvláštním typem osvojení je tzv. **mezinárodní osvojení**. V roce 2000 vzešla v České republice v platnost tzv. Haagská úmluva z roku 1993, která zavádí mezinárodní osvojení právě na našem území. Úmluva o právech dítěte v článku č. 20 uvádí, že dítě, které je dočasně či trvale zbaveno svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu a jeho blahu nemůže být ponecháno v takovém prostředí, má právo na pomoc poskytovanou státem a právo na zvláštní ochranu. Státy, které jsou součástí této úmluvy, zabezpečí takovému dítěti náhradní péči, a to v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím.

Ty státy, které uznávají a povolují systém osvojení, zavazuje Úmluva o právech dítěte k tomu, aby bylo dítě osvojeno v cizí zemi jako náhradní způsob péče o děti, a to tehdy, nemůželi být dítě předané do institucionální náhradní péče nebo rodině osvojitele či o něj nemůže být z jakýchkoliv důvodů pečováno jiným nejvhodnějším způsobem v jeho rodné zemi.

V každé smluvní zemi existuje ústřední orgán, který je zodpovědný za plnění úkolů stanovených v Úmluvě o právech dítěte, týkajících se právě otázek mezinárodního osvojení. V České republice je to Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí v Brně, který zařazuje do své evidence žadatele o osvojení dítěte z ciziny a ty děti, u kterých je zřejmé, že jim nelze

zprostředkovat jakákoliv jiná forma NRP (pěstounská péče, osvojení) v České republice, anebo není jasné, že by v budoucnu mohla dítě do své péče převzít osoba dítěti příbuzná či blízká (§ 22 ZSPOD).

Následující tabulka znázorňuje celkový počet dětí svěřených do náhradní rodinné péče v ČR ke dni 31. 12. 2020. V údajích od MPSV však nejsou uvedeny informace ohledně osvojení. Je tam však uvedeno, že ve sledovaném roce přibylo do NRP osvojení 312 nových dětí.

	Péče jiné osoby	Předpěstounská péče	Pěstounská péče	Pěstounská péče na přechodnou dobu	Poručenství
Celkový počet dětí svěřených do NRP	4 575	119	12 094	504	3 307

Tabulka č. 2: Celkový počet dětí svěřených do NRP v ČR (zdroj: MPSV, 2020, vlastní zpracování)

2 SYSTÉM NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ANGLII

Podle Guidelines for the Alternative Care of Children (2009) se náhradní rodinná péče poskytuje tam, kde vlastní rodina dítěte není schopna, ani při odpovídající podpoře, zajistit adekvátní péči o dítě, nebo opustí nebo se vzdá dítěte. Stát je odpovědný za ochranu práv dítěte a za zajištění vhodné náhradní péče, a to prostřednictvím příslušných místních orgánů a řádně oprávněných organizací. Úkolem státu je prostřednictvím svých příslušných orgánů zajistit dohled nad bezpečností, blahobytem a vývojem každého dítěte umístěného do náhradní péče. Stát musí mimo jiné zajistit pravidelnou kontrolu přiměřenosti poskytované péče (Guidelines for the Alternative Care of Children, 2009).

2.1 Vývoj systému náhradní rodinné péče

V listopadu 1552 se v Anglii otevřela „*The Christ's Hospital*“ jako první instituce podporující „fatherless children“, neboli „děti bez otce“. Byla založena na královském majetku, aby poskytla přístřeší a vzdělání dětem skromného původu. (Higginbotham, 2017). Mnoho dětí z prvních 380, byly kojenci, kteří byly poslány mimo Londýn, aby se o ně postaraly zdravotní sestry, kterým byl vyplácen týdenní příspěvek, a aby navštěvovaly místní denní školy. Když dosáhly 10let, vrátily se zpět do Londýna, aby se mohly vzdělávat. V prvním roce se počet dětí zvýšil z 380 na 500. V příštích 100 letech byl tento model dětského domova přijat v různých městech ve Velké Británii (Christ's Hospital, online).

Poté se v roce 1556 otevřel „*The Bridewell Palace*“. I když název v sobě skrývá slovo palác, bylo to spíše vězení nebo také tzv. „pracoviště pro děti bez domova a výtržnické ženy“, které farní úředníci přiváděli přímo z ulice. Bridewell Palace sloužil také jako „polepšovna“ pro děti z The Christ's Hospital, které vykazovaly známky oplzlosti a nevhodného chování. Sirotci se stali učni a během pobytu v Bridewell se učili různá ruční řemesla, jako výroba špendlíků, tkaní hedvábí nebo výroba rukavic. Tuto formu náhradní péče vymodelovalo v následujícím století také mnoho dalších měst (Pinchbeck, 1956).

V rozmezí v letech 1650 – 1700 bylo založeno několik „*workhouses and charity schools*“ (chudobinců a charitativních škol), ve kterých „chudé děti, žebráci, tuláci a další nečinní a výtržníci“ našli útočiště, vzdělání a zaměstnání (Higginbotham, 2017, s. 3). Do chudobince se děti mohly dostat různými způsoby. Buď byl do chudobince přijatý muž a celá rodina měla povinnost ho následovat, nebo v případě, že byly děti opuštěné – sirotci,

nemanželské děti, děti mentálně a tělesně postižené či děti zločinců. Tzv. „board of guardians“ (rada opatrovníků) mohla v chudobinci držet děti až do jejich 16let, pokud věřili, že by jim venku hrozilo nebezpečí nebo jejich rodiče zemřeli, anebo nebyli schopni je řádně vychovávat, např. byli ve vězení nebo byli odsouzení za zločin proti dítěti (Roberts, 1963).

Počet charitativních škol speciálně pro chudé nebo osiřelé děti se zvýšil v roce 1700. Většinou to byly denní školy, jen některé byly založené na principu dětských domovů (Higginbotham, 2017).

Kapitán Thomas Coram založil v roce **1739** nemocnici „*The Foundling Hospital*“ (nemocnice nalezců), novou instituci „*pro vzdělávání a péči opuštěných malých dětí*“ (Higginbotham, 2017, s. 5). Byla to první anglická charita věnovaná výhradně dětem. Matky mohly přivést a odložit své děti, aniž by byly identifikovány. Odkládány byly z důvodu ekonomických a osobních důvodů, např. aby se ženy mohly nadále věnovat pracovnímu životu, anebo neztratily vyhlídky na manželství. Věřilo se, že se do nemocnice dostávaly pouze nemanželské děti. Pozdější studie však odhalily, že děti, které byly v nemocnici mezi lety 1741 až 1760 byly až z jedné třetiny děti, které se narodily v manželství (Levene, 2003).

Děti v nemocnici nalezců byly vzdělávány a vychovávány k práci (chlapci šli k námořnictvu; dívky byly připravovány na domácí služby). Brzy byla lůžka zaplněna a poptávka převýšila dostupnost v nemocnici. V roce 1756 parlament daroval spoustu peněz, aby nemocnice mohla nabídnout přijímání na dobu neurčitou. Po roce 1760 však byla tato parlamentní podpora zrušena a nemocnice se plně spoléhala na veřejné prostředky a dary (Higginbotham, 2017).

Dnes je instituce známá jako „Coram – better chances for children“ (Coram - lepší šance pro děti) a stále nabízí podporu mladým lidem v péči.

Pěstounská péče v moderním smyslu byla poprvé představena ve Velké Británii v roce **1853**, kdy reverend John Armistead odvedl děti z chudobince v Cheshire a umístil je do pěstounských rodin. Za děti byla právně odpovědná místní rada, která vyplatila pěstounům částku rovnající se nákladům na péči o dítě v chudobinci. O těchto rozhodnutích rozhodoval soud v Chancery v rámci procesu známého jako „ochrana“, avšak bez jakéhokoli právního základu (Family Care, 2020, online).

V tomhle období bylo založené tzv. „*The Big Three*“ – *Barnardo's, The National Children's Home, and the Waifs and Strays Society*. Tyto tři instituce patřily (a stále jsou) mezi nejuznávanější a nejučinnější subjekty podporující mladé lidi v nouzi (Roehlen, 2021, online).

Thomas J. Barnardo si začal v roce 1867 uvědomovat výhody pěstounské péče. Jeho prvním krokem, bylo zřízení „ragged school“, kde děti mohly získat základní vzdělání zdarma. Jednoho večera ho vzal chlapec Jim Jarvis, po East Endu a ukázal mu děti spící na střechách a v okapech. To, co viděl, ho tak hluboce zasáhlo, že se rozhodl opustit lékařské vzdělání a věnovat se pomoci dětem žijícím v chudobě. Ačkoli byl Barnardo známý svými dětskými domovy, věřil, že v ideálním případě by dítě mělo vyrůst v rodinném prostředí. Již v roce 1887 zavedl praxi tzv. „stravování“ dětí v hostitelských rodinách - časná forma pěstounství. Ve viktoriánské Anglii to nebyl populární nápad, ale Barnardo byl odhodlaný dát dětem nejlepší možnou budoucnost. To připravilo cestu pro průkopnickou práci v pěstounské péči a adopci ve dvacátém století. Od té doby hrají Barnardo's velkou a vlivnou roli v systému náhradní rodinné péče - pěstounské péči a adopci (Barnardo's, 2021, online).

Thomas B. Stephenson založil v roce **1869** „*Action for Children*“ a otevřel svůj první dětský domov s přáním vytvořit v něm rodinnou atmosféru. Tuto koncepci rozšířil během následujících sto let až do roku 1950 (Roehlen, 2021, online).

Edward de Montjoie Rudolf, zakladatel „*The Waifs and Strays Society*“, otevřel v roce **1869** první dětský dům v East Dulwich. V té době existovala velká potřeba dětských domovů, protože „*problém strádajících dětí a dětí bez domova byl obrovský*“ (Higginbotham, 2017, s. 108). The Waifs and Strays Society se začala zabývat pěstounstvím dva roky poté, co otevřela své brány veřejnosti (Roehlen, 2021, online).

Všechny charitativní instituce hledaly další financování, které by jim pomohlo v jejich provozování. Vzhledem k tomu, že peníze bylo těžké získat, byly podmínky v dětských domovech často velmi špatné. Dětské domovy a instituce, zabývající se podporou dětí v dětských domovech a pěstounskou péčí, přišly s kreativními nápady, jak získat peníze. Založily například „týden sebezapření“ iniciovaný Barnardem, kdy bohatí lidé měli snížit svou životní úroveň a darovat peníze. Dětská společnost začala do fundraisingu zapojovat mladé lidi prodejem domácích ručně vyráběných produktů nebo pouličními sbírkami (Higginbotham, 2017).

V roce **1908** vyšla Charta dětí. Pěstounské rodiny musely být oficiálně registrovány u místního úřadu a rodiče nebo opatrovníci, kteří špatně zacházeli se svými dětmi, byli právně stíháni (Roehlen, 2021, online).

„Adoption of Children Act 1926 (Zákon o adopci dětí z roku 1926), první právní precedens pro adopci (a pěstounství) byl vytvořen v roce 1926 a od té doby je téměř každé desetiletí svědkem nových zákonů pro zvýšenou podporu dětem ve Velké Británii“ (Family Care, 2020, online).

„Local Government Act of 1929“ (Zákon o místní správě z roku 1929) uvádí, že místní orgány („Local Authorities“) jsou povinny převzít povinnosti, které byly dříve vykonávané více samostatnými odbory, jako jsou reformní a průmyslové školy, sirotčince atd. V praxi to byl velmi pomalý proces a špatné podmínky v dětských domovech se příliš nezlepšily. K pěstounství došlo ve velmi omezeném počtu. Bílé, fyzicky a psychicky způsobilé děti byly považovány za velmi vhodné pro umístění do pěstounských rodin a zanechaly za sebou všechny ty děti, které nesplňovaly tato kritéria (Higginbotham, 2017).

„The Curtis Report“ z roku **1945** znamenal zvrát. V této zprávě se uvádí, že adopce nebo pěstounská péče bude upřednostňována před ústavní péčí, protože poskytuje dítěti nejlepší příležitosti k růstu a rozkvětu. Institucionální péče by měla být v případě potřeby poskytována pouze dětem, pro které není pěstounství nebo adopce vhodná, a současně by mělo žít v jednom domově pouze osm až dvanáct mladých lidí. Zpráva rovněž uvedla potřebu lépe vyškoleného personálu (Roehlen, 2021, online).

The Children Act 1948 zřídil samostatné dětské výbory ve všech okresních radách ve Velké Británii. Byly navrženy tak, aby zvyšovaly úroveň poskytované péče. Byli jmenováni úředníci, aby zajistili uskutečnění těchto reforem bez dalších odpovědností (Roehlen, 2021, online).

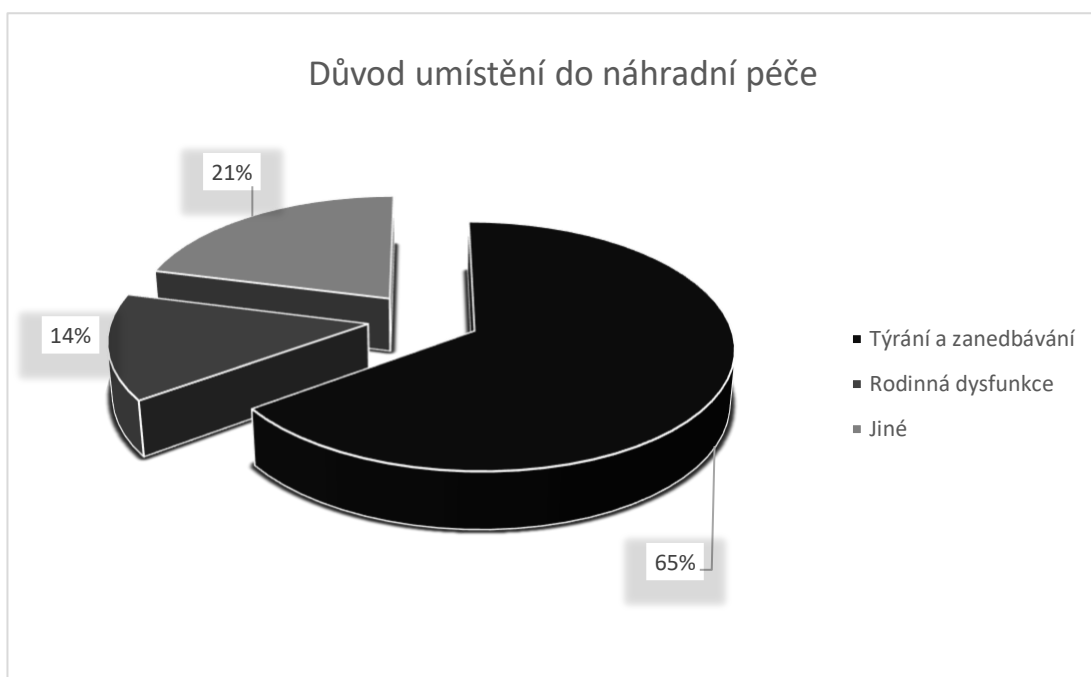
„The Children and Young Person Act 1969“ (Zákon o dětech a mladých osobách z roku 1969) uvedl, že komunitní domy zaměřené na vzdělání, které fungovaly od 30. let, budou zrušeny. Cílem zákona bylo vytvořit *„systém péče, kdy místní úřady budou poskytovat řadu služeb zaměřených na udržování dětí mimo vazební zařízení a jejich udržování v komunitě“* (Higginbotham, 2017, s. 43).

„*The Children Act 1989*“ (Zákon o dětech z roku 1989) uvedl, že pokles komunitních domovů představoval problém, protože ne všichni mladí lidé byli vhodní nebo ochotní žít s pěstounskými rodinami (Roehlen, 2021, online).

2.2 Formy náhradní rodinné péče

Už od nepaměti tu byli lidé, kteří si vzali děti do svých domovů a trvale nebo dočasně se o ně starali. V Anglii se však tato možnost péče právně ukotvila až v roce 1926. Náhradní rodinná péče má nyní mnoho forem a její využití významně vzrostlo, protože se snížilo využívání dětských domovů (Narey et Owers, 2018).

Většina dětí je v Anglii v náhradní péči dle nejnovějších statistik z roku 2020 proto, že byly týrány nebo zanedbávány (asi 65 %). Dále pak v důsledku postižení, nemoci rodičů, rodinné dysfunkce (14 %) či absence obou rodičů (GOV.UK, 2021, online).

Graf č. 2: Důvod umístění dětí do náhradní péče v Anglii (zdroj: GOV.UK, vlastní zpracování).

Dítě, které je v péči místního úřadu (Local Authority) déle než 24 hodin, je známé jako „looked after child“. O těchto dětech se také často mluví jako o „children in care“, což je termín, který upřednostňuje mnoho dětí a mladistvých. Anglie má mírně odlišnou definici

od ostatních částí Velké Británie a řídí se vlastní legislativou, politikou a pokyny. Ale obecně platí, že „looked after child“ jsou děti, které:

- a) žijí s pěstouny,
- b) žijí v dětském domově, nebo
- c) žijí v rezidenčních zařízeních (National Society for the Prevention of Cruelty to Children., 2021, online).

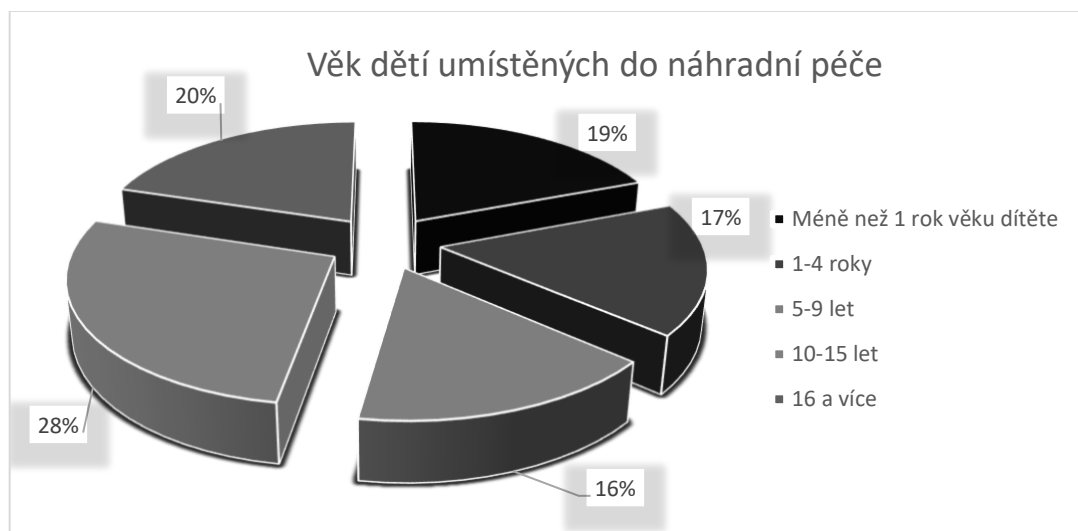
Existuje mnoho důvodů, proč děti a mladiství vstupují do péče místních úřadů:

- a) rodiče dítěte souhlasí - například pokud jim není dobře, nebo pokud je jejich dítě zdravotně postižené,
- b) dítětem by mohl být žadatel o azyl bez odpovědné dospělé osoby, která by se o něj starala,
- c) děti jsou vystaveni značnému riziku újmy – v takovém případě je dítě obvykle předmětem soudního právního řízení (National Society for the Prevention of Cruelty to Children., 2021, online)

O dítě se přestanou místní úřady starat, jakmile je adoptováno, vrátí se domů nebo dosáhne 18 et. Místní úřady ve všech zemích Spojeného království jsou však povinny podporovat děti opouštějící péči v 18 letech (National Society for the Prevention of Cruelty to Children., 2021, online).

V Anglii došlo v oblasti náhradní péče k tzv. deinstitucionalizace v 70. letech 20. století, ve spojení s přesvědčením, že pěstounská péče je pro děti přínosnější a podporuje jejich plnohodnotný psychický, citový a osobnostní rozvoj. Důsledkem tak bylo hromadné zavírání dětských domovů, přičemž se nezletilé děti dostaly právě do péče profesionálních pěstounů. Anglie tak uznává především princip subsidiarity institucionální péče, neboli fakt, že náhradní rodinná péče má přednost před péčí ústavní. Tahle zásada byla zavedena již v roce 1989 přijetím zákona Children Act, avšak její plnění spatřujeme převážně až v 70. letech 20. století (Novák et al., 2013).

GOV.UK (2021) uvádí statistiky, kolik dětí je v náhradní péči, včetně osvojení k 28. dubnu 2021. Jedná se celkově o 80 080 dětí. Věkové rozhraní znázorňuje následující tabulka.

Graf č. 3: Věk dětí umístěných do náhradní péče v Anglii (zdroj: GOV.UK, vlastní zpracování).

V Anglii je náhradní rodinná péče zajišťována především formou osvojení (adoption) a pěstounské péče (foster care), která existuje v několika podobách (GOV.UK, 2021, online).

2.2.1 Foster Care

Pěstounská péče stojí na křižovatce často zpochybňovaného rozdělení mezi soukromým a veřejným světem, jako jeden z mnoha aspektů, kdy se stát důvěrně zapojuje do rodinného života (Wyness, 2014).

Cílem umístění dětí do pěstounské péče je i nadále poskytnout dětem šanci žít v rodinném životě, když se o ně nemohou postarat vlastní rodiny (Sellick, 1999).

Pěstounská péče poskytuje dočasné nabytí práv vztahujících se k dítěti. K tomu často dochází, jestliže dítě čeká na návrat ke svým rodným rodičům, čeká na adopci, nebo když soudy zvažují rozhodnutí o adopci. Délka pěstounské péče se pohybuje od jedné noci po několik let. Někteří pěstouni poskytují péči dětem v nouzových situacích před dokončením dlouhodobých opatření; jiní podporují dítě po celou dobu jejich dětství, od mladého věku až do dospělosti (GOV.UK, 2021, online).

„Regular foster parents“ (pravidelní pěstouni) - ti, kteří průběžně poskytují péči o více dětí - se často specializují na určitou věkovou skupinu, ať už na batolata a malé děti, děti ve věku povinné školní docházky či teenagery. Jeden pěstoun se může starat až o tři děti najednou, s výjimkou případů, kdy sourozenci tvoří větší skupinu dětí. Pokud mají pěstouni již své vlastní děti, pěstounské agentury (FA) nabízejí rady a pokyny ohledně počtu a věku pěstounů, které mají podporovat (GOV.UK, 2021, online).

Pěstounská péče v zásadě zahrnuje péči o dítě, jako by bylo součástí rodiny, což znamená, že schválený pěstoun musí být ochoten a schopen podporovat dítě na plný úvazek. Z praktického hlediska musí mít pěstouni alespoň 21 let a musí mít bydliště ve Velké Británii (nebo musí mít možnost zůstat ve Velké Británii na dobu neurčitou). Předtím, než budou budoucí pěstouni schopni pěstounské péče, musí projít krátkou zkouškou, která posoudí jejich schopnost pečovat o dítě. Pěstouni nepotřebují vlastnit svůj vlastní domov, ale musí být schopni poskytnout dítěti svůj vlastní pokoj (The Fostering Network, 2016, online).

Pěstouni přebírají řadu odpovědností za zajištění blaha dítěte doma i v místní komunitě. Rodiče musí vést záznamy a psát pravidelné zprávy o pokroku dítěte, zaručit přístup dítěti k příslušným službám, jako je vzdělání a zdravotní péče, a absolvovat vzdělávací a podpůrné programy vyvinuté ministerstvem školství pro všechny děti v pěstounské péči. Pokud je to možné a vhodné, pěstounům se doporučuje udržovat kontakty s původními rodiči a rodinou dítěte (The Fostering Network, 2016, online)

Pěstounská péče je v Anglii nejrozšířenější formou náhradní rodinné péče a existuje v mnoha podobách. Dle GOV.UK (2021, online) jsou nejběžnějšími:

- a) Emergency Foster Care,
- b) Short-term Foster Care,
- c) Long-term or Permanent Fostering,
- d) Family and Friends or Kinship Fostering,
- e) Remand Fostering,
- f) Short Breaks or Respite Care,
- g) Fostering for asylum seeking children,
- h) Specialised/ Therapeutic Fostering,
- i) Fostering for Adoption.

Emergency Foster Care (urgentní pěstounská péče) zajišťuje dle ZEZULOVÉ (2012) okamžitou dočasnou pomoc dětem, které se ocitly v náhlém ohrožení či není zjištěna jejich identita, a to po nezbytně dlouhou dobu než se rozhodne o jejich dlouhodobějším umístění. Většinou se jedná pouze o pár dní či týdny. Tahle forma umístění je neplánovaná a pěstouni musí být neustále připraveni přijmout dítě do své péče, za což dostávají finanční odměnu a mají také nárok na peněžitý příspěvek za každé dítě, jež přijmou do své péče.

Short-term Foster Care (krátkodobá pěstounská péče) je určená nezletilým dětem a mladistvým a slouží především k zajištění místa k pobytu, dokud se dítě nevrátí do své vlastní rodiny, nebo dokud nebude zřejmé, že potřebuje trvalejší pěstounskou péči nebo případně adoptivní rodiče. Dítě zůstává v rodině jen po několik týdnů či měsíců, během nich pěstoun zjišťuje jeho potřeby k hledání řešení do budoucna. V krátkodobé pěstounské péči se od pěstounů očekává, že dětem poskytnou bezpečné místo k životu, zatímco dítě bude pokračovat v každodenním životě, navštěvovat školu a setkávat se se svými přáteli a rodinou, kdykoli je to možné. Pěstoun by měl po tenhle čas podporovat dítě v obtížném přechodném období jeho života, pomáhat dítěti obnovit narušený vztah se svými vlastními rodiči, pomáhat dítěti při budování zcela nového vztahu s dlouhodobou pěstounskou rodinou nebo adoptivními rodiči, poskytovat podporu dítěti, jestliže je jeho rodič v nemocnici nebo se zotavuje ze zdravotních problémů. Krátkodobá pěstounská péče je velmi důležitou součástí pěstounské péče, protože mnoho dětí, které přicházejí do péče místních úřadů, potřebují krátkodobé řešení problémů, které jim brání po určitou dobu žít doma (UK Fostering, 2021, online).

Long-term or Permanent Fostering (dlouhodobá či trvalá pěstounská péče) je podobná pěstounské péči v České republice. Jedná se o takovou formu PP, kdy se dítě nebo mladistvý nemůže vrátit do své původní rodiny z nejrůznějších důvodů a není možné ani osvojení. Dítě zůstává v péči pěstounů obvykle do dosažení zletilosti či do doby, kdy je schopné se trvale osamostatnit. Dlouhodobá pěstounská péče umožňuje dítěti nebo mladistvému zůstat v kontaktu se svou původní rodinou, je-li to vhodné, a zároveň jim poskytuje bezpečný a zabezpečený domov. Na rozdíl od osvojení nedělá právně z pěstounů tzv. „vlastní rodiče“ a nepřechází na ně rodičovská odpovědnost. Ta nadále zůstává biologickým rodičům (UK Fostering, 2021, online et Zezulová, 2012).

Jednou z výhod dlouhodobé pěstounské péče je, že rodinné vztahy nejsou narušeny, ačkoli kontakt může být omezen. Další výhodou dlouhodobé PP je, že mladistvý získává pocit stability a stálosti tím, že žije ve stabilním a bezpečném domově. To pomáhá s jejich rozvojem

a vybudováním pevné vazby s jeho pěstounskou rodinou. V neposlední řadě má dlouhodobá PP také vliv na vzdělání dětí či mladistvých, jelikož mají více času usadit se ve školní rutině bez narušení opakovaným stěhováním, které se může vyskytovat např. u krátkodobé PP. To vytváří pozitivní prostředí jak pro osobní růst, tak pro růst ve vzdělávání dětí a mladistvých. (UK Fostering, 2021, online et Zezulová, 2012).

Family and Friends or Kinship Fostering (příbuzenská péče) je forma pěstounské péče, kdy dítě, o které se rodiče nemohou starat, jde žít s příbuzným, přítelem rodiny nebo jinou spřízněnou osobou. K ujednání může dojít na základě soukromé domluvy mezi rodičem a příbuzným, nebo může být sjednáno se zapojením místních služeb pro ochranu dětí (National Society for the Prevention of Cruelty to Children, 2021, online).

Remand Fostering (nápravná výchovná péče) je druh pěstounské péče, která nabízí mladým delikventům domov, ve kterém mohou žít. Je to obvykle v době, kdy mladistvý či děti čekají na soudní řízení. Používá se jako alternativa k umístění do nápravného zařízení (vazby) a o umístění do takové formy PP rozhoduje soud. Pěstoun ve výkonu nápravné výchovné péče má příležitost vytvořit podpůrné a bezpečné útočiště pro zranitelného mladistvého v nouzi a zároveň vytvořit mnohem pečlivější a pro vývoj příznivější prostředí, než jaké by poskytovala vazba. Pěstouni prochází speciálním školením a poskytují mladistvým podporu a pomoc, např. doprovázením na policii či k soudnímu jednání (Foster care UK, 2021, online).

Short Breaks or Respite Care (respitní péče) je dle ZEZULOVÉ (2012) určená rodičům, na max. 90 dní v roce, kteří si potřebují odpočinout od trvalé péče na několik dní či na víkendy. Respitní péče je druh krátkodobé pěstounské péče, kdy je dítě umístěno do náhradní rodiny, aby poskytly úlevu jejich současné rodině. Může to být pěstounská rodina, adoptivní rodina nebo dokonce jejich biologičtí rodiče. Jedná se však především o rodiče, kteří pečují o děti se zdravotním postižením, o děti se speciálními vzdělávacími potřebami či o děti, kteří si v minulosti prošli traumatickou událostí, např. týrání, agrese atd. Tyto děti zpravidla vyžadují velkou péči a pozornost, což může vést k tomu, že si rodiče či pěstouni potřebují odpočinout a tzv. dobít baterky a oddechnout si (Foster Care UK, 2021, online).

V Anglii existuje také forma pěstounské péče, která je určena pro děti, kteří zde nemají státní občanství. Jedná se o tzv. **Fostering for asylum seeking children** (pěstounská péče určená pro žadatele o azyl) (Novák et al., 2013).

Kromě každodenní péče o tyto děti musí pěstouni podporovat děti v procesu žádosti o povolení k pobytu ve Velké Británii a případně je připravit na návrat do své rodné země. Mnoho dětí bez doprovodu, které žádají o azyl, mají také zvláštní emocionální, praktické, jazykové a kulturní potřeby, které jejich pěstouni musí zohlednit (The Fostering Network, 2016, online).

Existuje mnoho důvodů, proč se dítě nebo mladistvý může cítit tak, že ve své domovské zemi již není v bezpečí. Válka, útlak a občanské nepokoje mohou vytvořit situace, ve kterých se mnoho dětí může bát o svůj život. Děti, které žádají o azyl většinou zažily pronásledování kvůli své víře nebo kvůli své etnické či sociální skupině. Někteří viděli dospělé, které milovali zavražděné, bité, mučené nebo znásilněné; jiní nechali členy své rodiny „zmizet“ bez varování nebo vysvětlení. Někteří pocházeli ze země, kde by byli nuceni bojovat jako dětské vojáky, kdyby zůstali zde zůstali. Největší počet dětí bez doprovodu v současnosti pochází z Albánie, následované Eritreou a Afghánistánem a Sýrií (The Fostering Network, 2016, online).

Specialised / Therapeutic Fostering (terapeutická pěstounská péče) je druh pěstounské péče, která je určena dětem a mladistvým, kteří se v minulosti potýkali s traumatem, zneužíváním, vážným narušením života, mají specifické potřeby či velmi problémové chování. Tento druh pěstounské péče je využíván před umístěním do dlouhodobé pěstounské péče. Terapeutický pěstoun je speciálně vyškolen tak, aby s těmito dětmi zacházel co nejopatrněji a nejúčinněji (Foster Care UK, 2021, online et Novák et al., 2013).

The Children and Families Act z roku 2014 zavedl v Anglii tzv. **Fostering for Adoption** (pěstounství za účelem adopce). Ta umožňuje schváleným osvojitelům pečovat dočasně o děti, které jsou momentálně v péči Local Authorities, zatímco čekají na schválení soudem k osvojení (The Children Act 2014). „Tzv. *Foster Carers* (pěstouni za účelem adopce) jsou zpravidla již prověřeni osvojitelé, kteří jsou i soudem dočasně určenými pěstouny pro konkrétní dítě. Cílem tohoto procesu je zajistit kontinuitu péče o dítě a zamezit častému střídání pěstounů před tím, než najdou svůj trvalý domov“ (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

2.2.2 Adoption

Osvojení (adopce) je způsob, jak poskytnout dítěti nebo dětem, které nemohou vychovávat vlastní rodiče, novou rodinu. Osvojení podléhá právnímu řízení, které převádí rodičovskou odpovědnost za dítě na adoptivní rodiče. Osvojené dítě již neudrzuje žádné právní vazby se svou původní matkou a otcem a stává se řádným členem nové rodiny a obvykle si také mění příjmení, které přebírá od svých adoptivních rodičů (GOV.UK, 2021, online).

V Anglii může adoptovat dítě každý jedinec, který je ve věku minimálně 21 let. Neexistuje žádná horní věková hranice ani sociální status jedince. Žádosti o osvojení mohou podat nezadaní jedinci, stejně tak jako manželský pár. Dále pak osoby s jakoukoliv sexuální orientací (heterosexuálové, homosexuálové, bisexuálové či transsexuálové). Ani zdravotní postižení není překážkou k osvojení, pokud se jedinec dokáže postarat o dítě ve své péči. Roli nehraje ani etnické postavení či náboženské vyznání. Jedinci nemusí vlastnit nemovitost - dům či byt, podmínkou však je aby alespoň jeden rok před podáním žádostí o adopci, žili v Anglii. Ani osoby, které jsou bez zaměstnání a pobírají sociální dávky nejsou z formy náhradní rodinné péče – osvojení diskriminovány. Ovšem jedinci, kteří v minulosti spáchali trestný čin nebo přestupek proti dětem či násilný sexuální čin, nemohou v Anglii projít procesem osvojení dítěte. Pokud jakákoliv osoba z domácnosti spáchala jinak trestný čin, neznamená to, že bude z procese adopce vyloučena. Je však pečlivě prozkoumána a může být k této skutečnosti přihlíženo v rámci procesu prověřování adoptivních rodičů (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

Dle GOV.UK (2021, online) může být adoptováno každé dítě, které je mladší 18 let a v době osvojení není (či nikdy předtím nebylo) v manželském svazku či registrovaném partnerství.

Biologičtí rodiče dítěte obvykle musí s adopcí souhlasit, kromě skutečnosti, že:

- a) je nelze najít,
- b) nejsou schopni dát souhlas k osvojení, např. z důvodu mentálního postižení či duševní poruchy,
- c) dítě by mohlo být ohroženo, pokud by nebylo osvojeno (GOV.UK, 2021, online).

KOCMAN (in Kocman, Paleček, 2016, s. 7) uvádí několik podob osvojení v Anglii. Rozděluje je do následujících forem:

- a) Domestic Adoption (domácí adopce) – druh osvojení, kdy osvojitelé i děti pochází ze stejného státu,

- b) Intercountry adoption (mezinárodní adopce) – osvojení, kdy adoptivní děti pochází z jiného státu než osvojitelé,
- c) Adoption from care (adopce z péče) – druh osvojení, při kterém jsou děti nejprve v péči místních orgánů (LA), z důsledku zneužívání nebo zanedbávání jejich původní rodinou a osvojení je vyhodnoceno jako nejlepší možná péče, pro zajištění dlouhodobě stabilního a bezpečného zázemí pro tyto děti,
- d) Transracial adoption (meziethnická adopce) – druh osvojení, kdy osvojitelé pochází z jiné etnické skupiny než adoptované děti – tahle forma může být domácí či mezinárodní,
- e) Closed stranger adoption (uzavřená adopce mimo původní rodinu) – adoptované děti tradičně neví, že mají jiné biologické rodiče - jedná se tak o druh osvojení, při kterém je většina skutečností procesu osvojení utajena,
- f) Open adoption (otevřená adopce) – druh osvojení při kterém se otevřeně mluví o procesu osvojení, původu adoptovaného dítěte či formy sdílené péče.

3 LEGISLATIVA NRP V ČR A V ANGLII

Svěření dítěte do náhradní rodinné péče je, nejen na území České republiky, ale také v Anglii, podmíněno platnou legislativou. Česká republika i Anglie mají pár společných mezinárodních úmluv, práv a směrnic, která vymezují nejen všeobecná práva dětí, ale také dospělých jedinců. Česká republika i Anglie v minulých desetiletích přistoupila k řadě těchto mezinárodních závazků a zajistila si tak garanci práva dětí a jejich ochranu. Všechny tyto úmluvy a závazné dokumenty zdůrazňují práva dětí na vývoj a růst v přirozeném, tedy rodinném prostředí. Jak jsme se již dočetli, je-li dítěti takhle možnost omezena či dokonce neposkytnuta, musí stát dítěti zajistit náhradní péči a k tomu je potřeba postupovat dle platných zákonů. V obou případech však státy pracují s faktem, že rodinné prostředí má přednost před prostředím ústavním.

V každé zemi je rozdělení náhradní rodinné péče do určité míry odlišné, a to znamená, že i jednotlivá legislativní úprava (až na mezinárodní dokumenty) se diferencuje.

3.1 Legislativní rámec systému náhradní rodinné péče v ČR

Práva dětí a náhradní péče jsou v České republice zakotvena v řadě právních listin. Současné právní úpravy jasně vymezují fakt, že náhradní rodinná péče má přednost před péčí ústavní. Systém náhradní péče je tedy nastaven tak, že v případě kdy dítě nemůže z nejrůznějších důvodů setrvat ve své původní rodině, stát pro něj hledá nejvhodnější řešení, kdy v první řadě nastupuje jakákoliv forma náhradní rodinné péče. Institucionální výchova (nejčastěji ústavní výchova) by tak měla přijít v potaz až jako nejkrajnější možné řešení, kdy jiné možnosti či jiná forma náhradní péče a výchovy prakticky nepřipadá v úvahu.

Nejprve si tyto právní úpravy rozdělíme na vnitrostátní normy a poté na mezinárodní, která jsou stejná, jako v Anglii. Vzhledem k rozsáhlému tématu, se v této diplomové práci budeme podrobněji věnovat pouze základní vnitrostátní legislativě a také mezinárodní, která je pro obě vybrané země stejná.

K základním vnitrostátním normám, upravující nebo přímo věnující se náhradní rodinné péči, řadíme:

- a) Listinu základních práv a svobod,
- b) zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,
- c) zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Mezi další, a neméně důležité, můžeme zařadit:

- a) zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,
- b) zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád,
- c) zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,
- d) zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže,
- e) zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře,
- f) zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
- g) zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu,
- h) zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi,
- i) zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních,
- j) zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů,
- k) zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně před škodlivými účinky návykových látek,
- l) zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách.

Mezi základní mezinárodní závazky, jež přímo upravují nebo se věnují systému náhradní rodinné péče, kterými je Česká republika vázána, řadíme:

- a) Úmluvu o právech dítěte,
- b) Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení,
- c) Listinu základních práv EU,
- d) Směrnici o náhradní péči o děti.

Listina základních práv a svobod byla vyhlášena dne 16. prosince 1992, pod ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., předsednictvem České národní rady jako součást ústavního pořádku České republiky. Základní práva a svobod, která jsou obsažena v Listině vyjadřují vztah mezi státem a občanem. Právně je závazná pro všechny občany České republiky, a to jak pro děti, tak pro dospělé jedince. Pro všechna tato práva platí, že jsou nezczizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná a jsou pod ochranou soudní moci (Sládeček, 2007). Součástí listiny jsou obecná ustanovení, lidská práva a základní svobody, dále pak politická práva, práva národnostních a etnických menšin, hospodářská, sociální a kulturní práva a v neposlední řadě práva na soudní a jinou právní ochranu (Listina základních práv a svobod).

V našem případě je pro nás nejdůležitější článek č. 32, který se nachází v Hlavě IV tohoto zákona. Právě tady se můžeme dočíst, že: „*Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Děti narozené v manželství i mimo něj mají stejná práva. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Rodiče, které pečují o děti, mají právo na pomoc státu.*“ (Listina základních práv a svobod).

Občanský zákoník, někdy také nazýván jako nový občanský zákoník, je zákon, který byl přijat Parlamentem České republiky dne 3. února 2012 a najdeme jej pod zákonem č. 89/2012 Sb. V České republice nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2014. Tento nový občanský zákoník nahradil předchozí československý občanský zákoník z roku 1964 a další zákony, čímž zrušil např. pro nás v minulosti důležitý zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Zákon je rozdělen do pěti částí, a to obecné normy, rodinné právo, absolutní majetková práva, relativní majetková práva a ustanovení společná (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Právě tady nám zákon jasně stanovuje zásadu, o které jsme se již několikrát zmínili, a to takovou, že náhradní rodinná péče má vždy přednost před péčí ústavní. „*Soud může jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby*“ (§ 971 občanský zákoník).

Pro nás je v zákoně nejdůležitější část druhá – rodinné právo, které můžeme v zákoně nalézt od § 655. Rodinné právo se věnuje tématům jako manželství, příbuzenství a švagrovství, a také poručenství a jiné formy péče o dítě. Vzhledem k tématu naší diplomové práce, jsou pro nás nejdůležitější poslední dvě hlavy, ve kterém se vymezují nejen práva a povinnosti, které k sobě mají rodiče a děti navzájem, ale také vymezuje práva a povinnosti pro proces osvojení, pěstounství a jiných forem náhradní rodinné péče (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Občanský zákoník (Zákon č. 89/2012 Sb.) říká, že příbuzenství je vztah osob, který je založený na pokrevním poutu nebo vzniklým osvojením. Rodiče a jejich děti mají vůči sobě navzájem práva a povinnosti, kterých se nemůžou vzdát. Tato práva a povinnosti jsou spojená s osobností dítěte a vznikají jeho narozením. K zániku dochází tehdy, kdy dítě nabude své zletilosti. Rodiče jsou plně zodpovědní za své dítě, a to péčí o něj. Tato péče zahrnuje především péči o jeho zdraví a jeho citový, tělesný, rozumový a mravní vývoj. Dále pak ochranu dítěte, udržování pravidelného kontaktu s dítětem, zajišťování výchovy a vzdělání a také

jeho zastupování a spravování majetku. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a končí, jakmile dítě nabude svéprávnosti. Její trvání a rozsah může být změněn pouze na základě soudního rozhodnutí.

Jestliže nejsou tyto práva a povinnosti ze strany rodičů naplněny, může dle platného zákona dojít k soudem nařízené ústavní výchově. „*Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu*“. Jestliže k takovému rozhodnutí dojde, soud přihlédne k zájmu a blaha dítěte a formu náhradní péče, do které má být dítě umístěno. Přitom přihlížejí k vyjádření orgánů sociálně-právní ochrany dětí. (§ 971 občanský zákoník).

Pro nás důležité ustanovení najdeme v Hlavě II a v Hlavě III, tohoto zákona, a to:

Hlava II

- a) Díl 1 - příbuzenství
- b) Díl 2 – poměry mezi rodiči a dítětem
  - a. Oddíl 1 - určování rodičovství,
  - b. Oddíl 2 – osvojení,
  - c. Oddíl 3 - rodiče a dítě (rodičovská odpovědnost, péče o dítě a jeho ochrana, vyživovací povinnost)
  - d. Oddíl 4 – zvláštní opatření při výchově dítěte
  - e. Oddíl 5 – vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými a dalšími osobami.

Hlava III

- a) Díl 1 – poručenství
- b) Díl 2 – opatrovnictví dítěte
- c) Díl 3 – Svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství
- d) Díl 4 - Ústavní výchova

Dalším důležitým dokumentem v oblasti náhradní rodinné péče je zákon ze dne 9. prosince 1999, který usnesl Parlament České republiky, a to **zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpis. Tento zákon je považován za velký mezník v historii systému náhradní rodinné péče v České republice a přispěl tak jejímu radikálnímu posunu. Tímto zákonem byl zrušen dříve přijatý zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Pro účely tohoto zákona se sociálně-právní ochranou dětí rozumí převážně

ochrana práva dítěte na řádnou výchovu a jeho příznivý vývoj, ochrana jeho zájmů a jmění, dále zajištění obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí právě pro takové dítě, které nemůže být dočasně či trvale vychováváno ve své původní rodině (§1 ZSPOD).

Co je pro nás důležité je to, že zákon v Hlavě III, IV a V podrobněji definuje činnost OSPOD při svěřeni dítěte do výchovy jiných fyzických osob, které jsou zodpovědné za výchovu dítěte. Tyhle části definují především poradenství, zprostředkování pěstounské péče a osvojení, sledování a analýzu výkonu náhradní rodinné péče a pěstounskou péči na přechodnou dobu (ZSPOD).

O ZSPOD jsme se již podrobně rozepsali v podkapitole č. 1.1.

Dne 20. listopadu 1989 byla v New Yorku, Valným shromážděním OSN, přijata mezinárodní **Úmluva o právech dítěte**, která stanovuje občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Českou republikou (v té době Československou republikou) byla podepsána dne 30. září 1990 (Úmluva o právech dítěte).

Ustanovení této Úmluvy mají vyšší právní moc než vnitrostátní zákony. Podpisem se Česká republika zavázala, že ji bude nejen uznávat, respektovat a dodržovat, ale že bude o Úmluvě informovat také děti a veřejnou společnost. Dodržování Úmluvy kontroluje „*Committee on the Rights of the Child*“, česky Výbor pro práva dítěte OSN. Úmluvu podepsalo na 196 zemí a stala se tak mezinárodní smlouvou s největším počtem smluvních stran (Convention on the Rights of the Child).

„Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“ (Článek 1, Úmluva o právech dítěte). Úmluvou, která je platná pro všechny státy, jež ji podepsaly, se země zavazují k respektování a zabezpečení práva každému dítěti bez diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, majetku aj. Také učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo dítě před takovou formou diskriminace nebo trestání chráněno. Každé dítě má mimo jiné přirozené právo na život, přežití a rozvoj a také právo na respektování jeho názoru.

Úmluva zkrátka ustanovuje všechna práva dítěte tak, aby bylo vždy na prvním místě jeho blaho a zájmy dítěte. Jednotlivé státy tak odpovídají za to, že každé dítě může žít a vyrůstat ve zdravém a bezpečném prostředí. Pokud je však dítě trvale nebo dočasně zbaveno takového rodinného prostředí nebo ve vlastní zájmu nemůže být v takovém prostředí ponecháno,

má dle Úmluvy právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem, a to na náhradní péči. Tato péče může mimo jiné zahrnovat také předání do výchovy, institut „kafala“³ dle islámského práva, osvojení či v nejnútnejších případech umístění do nejvhodnějšího zařízení, které se věnuje péči o děti (Úmluva o právech dítěte).

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (neboli Haagská úmluva) byla přijata dne 29. května 1993 v Haagu, Nizozemsko. Státy, jež Úmluvu podepsaly, se touto Úmluvou zavázaly k uznávání toho, že dítě by mělo vyrůstat v rodinném prostředí a v prostředí plném lásky, štěstí a porozumění tak, že bude naplněn jeho plný a harmonický rozvoj osobnosti. Státům mimo jiné připomíná, že by měly přednostně přijímat taková opatření, aby dítěti bylo umožněno vyrůstat v jeho původním rodinném prostředí. Není-li však tato možnost dítěti poskytnuta a není pro něj nalezena vhodná rodina ve státě, ve kterém se nachází, státy touto Úmluvou uznávají, že mezinárodní osvojení může dítěti nabídnout výhody trvalé rodiny ve státě jiném. Také musí nezbytně učinit opatření k zajištění toho, aby se mezinárodní osvojení vykonávalo jen v nejlepší zájmu a blahu dítěte a respektovalo jeho základní práva a svobody. Cílem Úmluvy je také to, aby se vytvořil systém spolupráce mezi smluvními státy a předcházelo se tak únosům, prodeji nebo obchodování s dětmi (Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení).

Listina základních práv EU je kodex⁴ lidských práv. Obsahuje komplexní zpracování základních lidských práv v Evropské unii. Listina základních práv EU platí ve všech členských státech EU. Mimo jiné by měla také platit pro všechny státy, které se v budoucnu rozhodnou do EU vstoupit. Listina základních práv EU vzešla do platnosti dne 7. prosince 2000 během konání konference v Nice, kdy si nesla název Charta základních práv EU až do dne 12. prosince 2007, kdy došlo k její úpravě a změně názvu. V Listině jsou vymezena základní lidská práva, dále občanská, politická, kulturní, sociální či ekonomická práva všech občanů Evropské unie či osob žijících na území EU (Blahož, 2003).

Na samém začátku této Listiny se uvádí, že každý má právo na život a lidská důstojnost je nedotknutelná, přičemž musí být respektována a chráněna. Pro nás je nejdůležitější článek č. 24, který se týká práv dítěte. Zde je uvedeno, že: *„Děti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Mohou svobodně vyjadřovat své názory. V záležitostech, které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost. Při všech*

---

³ V islámské adopční jurisprudenci „kafala“ označuje adopci dětí na bázi sponzorství (Mulock, 2012).

⁴ Svazek listů svázaných ve hřbetu (vlastní vysvětlení)

činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte. Každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmu“ (Listina základních práv EU).

Směrnici o náhradní péči o děti schválilo Valné shromáždění OSN v roce 2009, při příležitosti 20. výročí přijetí Úmluvy o právech dítěte. Směrnice znova potvrzuje Listinu základních práv EU a Úmluvu o právech dítěte. Bere na zřetel převážně ochranu a blaho dětí, které žijí bez rodičovské péče nebo u kterých hrozí, že k takové situaci dojde. Směrnice mimo jiné vykazuje žádoucí orientaci na politiku a praxi s přihlédnutím k zvětšujícímu se souhrnu znalostí a zkušeností v této oblasti. Usiluje zejména o dosažení těchto cílů:

- a) podporovat snahu a úsilí o ponechání dětí v péči jejich rodičů či navrácení do péče rodiny,
- b) nestane-li se tak, snahu o nalezení jiných vhodných a trvalých řešení (včetně institutu „kafala“ či osvojení),
- c) a zajistit, že při hledání takových trvalých řešení nebo v případě, kdy není možné řešení najít, či odporují zájmu dítěte, budou poskytovány nejvhodnější formy náhradní péče, která bude zajišťovat plný a harmonický vývoj dítěte (Směrnice o náhradní péči o děti, 2009).

3.2 Přehled institucí a organizací, které se podílejí na zajišťování NRP v ČR

Na procesu zprostředkování a zajištění náhradní péče v České republice se aktivně podílejí orgány státní správy a samosprávy, stejně tak jako i nestátní neziskové instituce na základě pověření příslušného krajského úřadu. Tyto subjekty mohou také vykonávat řadu různých sociálních činností, jako je např. zajištění přípravy fyzických osob k vykonání náhradní rodinné péče, jako je pěstounská péče či osvojení. Velmi významnou roli mají nestátní instituce, které systém zajišťování a zprostředkování náhradní rodinné péče doplňují a se státními orgány velmi úzce spolupracují. Dochází tak ke spojení a zefektivnění spolupráce mezi státním a nestátním sektorem (Asociace dítě a rodina, online).

Náhradní rodiče i samotné děti, kterým je právě nějaká forma náhradní péče zprostředkována, dostávají podporu spočívající v zajištění hrazených či bezplatných služeb. Podpora státu, právě těmto osobám, spočívá v zajišťování různých služeb, jako je zajištění přípravy k vykonávání náhradní rodinné péče, poradenství nebo také zajištění psychologické, terapeutické či jiné pomoci.

K přiblížení a vymezení činností státních orgánů, vzhledem k zprostředkování či zajišťování náhradní rodinné péče v ČR, budeme vycházet ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Krajské úřady se dle ZSPOD významně podílejí na zajišťování a zprostředkování pěstounské péče a osvojení. Zajišťují přípravu osob, které se chtějí stát pěstouny či osvojiteli tak, aby přijali dítě do rodiny v co největší možné míře. Zároveň těmto osobám poskytují poradenskou pomoc, zejména v otázkách výchovy dítěte, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu. V neposlední řadě poskytují přípravu i dětem, kterým se právě náhradní rodinná péče zprostředkovává, a to přiměřeně a v nezbytném rozsahu, vzhledem k jejich rozumové vyspělosti či věku.

Dle §11 (3) ZSPOD může krajský úřad zajišťovat poradenskou činnost a přípravu i v případě poručenství těm poručníkům, kteří budou o dítě osobně pečovat či v případech svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby.

Mimo jiné vedou evidenci dětí i evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli, pěstouny či pěstouny na přechodnou dobu. Dále jsou pak povinni zabezpečit konzultace o výkonu NRP alespoň 1x v roce, a to nejen odborníkům na řešení sociálních a výchovných problémů, ale také pěstounům nebo dětem, které jsou do pěstounské péče svěřeny (§ 24a et § 11 (4) ZSPOD).

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností zajišťují dle ZSPOD především preventivní a poradenské činnosti. K preventivním řadíme např. sledování nepříznivých vlivů působících na děti a činit taková opatření, aby došlo k jejich omezení. Dále zpracovat individuální plán ochrany dítěte, který ukládá příčiny ohrožení dítěte a stanovuje opatření vedoucí k zajištění ochrany dítěte (§10 ZSPOD).

Dále v rámci poradenské činnosti (§11 ZSPOD) pomáhá rodičům při řešení výchovných či jiných problémů, které souvisí s péčí o dítě a poskytuje rodičům poradenství ohledně péče, výchovy a vzdělávání dětí. Součástí poradenství jsou i různé kurzy či přednášky.

V neposlední řadě může podávat návrhy k soudu na omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti, na nařízení ústavní výchovy, na prodloužení či zrušení ústavní výchovy, na svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu či nařízení výchovného opatření (§14 ZSPOD).

K vyhledávání dětí, kterých se dle §6 ZSPOD sociálně-právní ochrana týká, slouží **obecní úřady**. Ty dále mohou v rámci preventivní činnosti naléhat na rodiče, aby plnili své rodičovské povinnosti či s nimi projednat odstranění nedostatků ve výchově dítěte. Samozřejmě ne vždy, je chyba pouze na straně rodičů a obecní úřady mají tak kompetence k tomu, aby mohli s dítětem projednat nedostatky i v jeho chování. Dále mohou rodičům zprostředkovat či poskytnout na jejich žádost poradenství (§10 ZSPOD).

§ 15 ZSPOD říká, že *„ocitne-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, zejména v důsledku úmrtí rodičů nebo jejich hospitalizace, je obecní úřad povinen zajistit takovému dítěti neodkladnou péči; při zajištění této péče zpravidla dá přednost příbuznému dítěte“*.

Ministerstvo práce a sociálních věcí *„je oprávněno podávat podněty krajskému úřadu a Úřadu ke zprostředkování osvojení a pěstounské péče“* (§24d ZSPOD). Krajské úřady jsou pak povinni ministerstvu poskytnout přístup do evidence dětí nebo evidence žadatelů o pěstounskou péči či osvojení.

Jak již jsme se v této diplomové práci několikrát zmínili, **Úřad pro mezinárodní ochranu dětí** je v plné výši zodpovědný za zprostředkování osvojení dítěte do ciziny, jestliže se pro něj v zemi jeho původu (tedy v ČR) nenajdou vhodní osvojitelé.

Úřad práce České republiky je zodpovědný za přijímání žádostí a vyplácení dávek pěstounské péče.

Stále větší důraz a významnější postavení dostávají, jak jsme se již zmínili výše, sociálně-právní ochranu dětí mohou vykonávat i **nestátní subjekty**, které však musí mít k takové činnosti pověření od krajského úřadu (§49 ZSPOD). Takto pověřené subjekty mohou, stejně tak jako obecní úřad, vyhledávat děti, který je potřeba zajistit náhradní rodinnou péči či fyzické osoby, které jsou vhodné stát se osvojiteli či pěstouny.

Dále pak pomáhat rodičům při řešení výchovných problémů, zprostředkovávat či uskutečňovat poradenství v rámci výchovy a vzdělávání dětí a pořádat přednášky a kurzy právě na řešení těchto problémů spojených s výchovou, vzděláváním či jinými sociálními důvody. Mimo jiné mohou zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany či uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče. V neposlední řadě mohou zajišťovat přípravu, pomoc a výchovnou či poradenskou činnost fyzickým osobám vhodným stát pěstouny či osvojiteli (§49 ZSPOD).

Mezi takové subjekty dle MPSV (2020) patří například Fond ohrožených dětí (www.fod.cz), Středisko náhradní rodinné péče (www.nahradnirodina.cz), Středisko sociální prevence, p.o. (www.ssp-ol.cz), Sdružení pěstounských rodin (www.pestouni.cz), Nadace Terezy Maxové (www.nadaceterezymaxove.cz), Ohrožené dítě (www.ohrozenedite.cz), Nadační fond Rozum a cit (www.rozumacit.cz) či Občanské sdružení NATAMA (www.natama.cz).

3.3 Podpora náhradní rodinné péče v ČR – příspěvky

Stát je povinen vynaložit příspěvky osobám pečujícím o dítě, jako je peněžité pomoci v mateřství, ošetřovné, mateřská či rodičovská dovolená, náleží-li je tak těmto osobám za podmínek daných příslušnými právními předpisy, obdobně jako při péči o vlastní dítě.

Avšak v náhradní rodinné péči náleží financování státem a příspěvky vynaložené s náhradní rodinnou péčí pouze těm osobám, které plně poskytují buď pěstounskou péči nebo v případě, že vykonávají roli poručníka a o dítě osobně pečují v plném rozsahu, jako by jim bylo dítě svěřené do trvalé péče. Za vyplácení těchto dávek je plně zodpovědný Úřad práce České republiky.

ZEZULOVÁ (2012, s. 20) zmiňuje, že „*pěstouni dostávají odměnu proto, že výchovou dítěte se složitou minulostí prokazují státu a celé společnosti nedocenitelnou službu*“. Dítě, má dle ní mnohem více šancí na uplatnění v budoucím životě, přispívat do státní pokladny, přinášet společnosti užitek a nerozšiřovat řady sociálně vyloučených, bylo-li vychovávané v láskyplném prostředí pěstounské rodiny. Tvrdí také, že „*pěstounství člověk nedělá pro peníze, ale za peníze*“.

Státní příspěvek na výkon pěstounské péče má dle § 47d ZSPOD subjekt (obecní úřad s rozšířenou působností nebo obecní úřad, krajský úřad, případně pověřená osoba), který uzavřel s pěstounem dohodu o výkonu pěstounské péče. Výše příspěvku činí 48 000 Kč za kalendářní rok. O jeho přiznání rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce ČR a slouží na pokrytí nákladů vyložených na zajišťování pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a na provádění dohledu nad pěstounskou péčí.

ZSPOD zmiňuje, že jako pěstounská péče se pro účely těchto dávek posuzuje péče o dítě poskytovaná osobou v evidenci (fyzická osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu) a osobou pečující, tedy osobou:

- a) která je pěstounem (nikoli na přechodnou dobu),
- b) která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem,
a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- c) které je před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče rozhodnutím soudu nebo orgánu sociálně-právní ochrany dítěte dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče (tzv. předpěstounská péče),
- d) která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo
- e) která má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost,
a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.

O nároku na tyto dávky rozhoduje dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších zákonů (dále jen ZSPOD), příslušná pobočka Úřadu práce ČR. Příslušnost poboček se řídí dle místa trvalého pobytu pečující osoby (žadatele).

Dávky státní sociální podpory pěstounské péče jsou dle ZSPOD (§ 47e):

- a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- b) odměna pěstouna,
- c) příspěvek při převzetí dítěte,
- d) příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- e) a příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Všechny uvedené výše dávek jsou vyobrazené v aktuální výši, ke dni 10.5.2021.

Nárok na **příspěvek na úhradu potřeb dítěte** má dle ZSPOD (§ 47f - § 47g) nezaopatřené dítě (nezletilé), které je svěřeno do pěstounské péče. Nárok na příspěvek je zachován i po dosažení zletilosti dítěte (tj. 18 let), nejdéle však do 26 let věku dítěte, zůstane-li nezaopatřené dle zákona upravujícího státní sociální podporu a které žije ve společné domácnosti s pěstounem a společně s ním uhrazuje náklady na své potřeby. Dávka pěstounské péče příspěvek na úhradu potřeb dítěte, náleží dítěti nejdříve ode dne rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče pěstouna. Po dobu nezletilosti dítěte je příspěvek vyplácen právě pečující osobě. Výše příspěvku ovlivňuje případný stupeň závislosti svěřeného dítěte na pomoci jiné fyzické osoby (např. zdravotní postižení). Výši jednotlivých příspěvků dle věku dítěte, které není závislé na pomoci jiné fyzické osoby, můžeme vidět v tabulce č. 3. Jedná-li se o dítě,

které je dle zákona č. 108/2006, o sociálních službách, osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, jeho příspěvek na úhradu potřeb dítěte se mění. Výši příspěvku nám zobrazuje tabulka č. 4. Obě tabulky vyobrazují výše za 1 kalendářní měsíc.

Dítě ve věku	Výše příspěvku (Kč)
Do 6 let	4 950
6 - 12 let	6 106
12 - 18 let	6 985
18 - 26 let	7 260

Tabulka č. 3: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte (zdroj: ZSPOD, vlastní zpracování).

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	5 155	6 105	6 490	7 040
6 – 12 let	6 215	7 480	7 975	8 635
12 – 18 let	7 095	8 580	9 130	9 570
18 – 26 let	7 425	8 910	9 460	9 900

Tabulka č. 4: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte dle stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby (zdroj: ZSPOD, vlastní zpracování).

Odměna pěstouna je určitý projev společenského uznání právě té osoby, které pečuje o cizí dítě v pěstounské péči. Nárok má pečující osoba a osoba v evidenci, a to i poté, co svěřené dítě do pěstounské péče, dosáhne zletilosti, pokud má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, nebo pokud nezaopatřené zletilé dítě nemá nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte právě proto, jelikož pobírá důchod z důchodového pojištění a jeho výše je stejná nebo dokonce vyšší než uvedený příspěvek. Dle ZSPOD (§ 47i - §47k), není-li stanoveno jinak, je výše odměny pěstouna za 1 kalendářní měsíc 12 000 Kč. Ovšem za každé dítě, které je svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna nadále zvyšuje. Pěstounovi v evidenci, které však nepečuje o žádné dítě i přesto náleží měsíční odměna ve výši 20 000 Kč. Na jednotlivé částky se můžeme podívat v tabulce č. 5.

Počet dětí o které je pečováno	Měsíční výše odměny pěstouna (Kč)
1 dítě	12 000
2 děti	18 000
3 děti	30 000
alespoň 1 dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III či IV	30 000
Za každé další dítě	+ 6 000
Osoba v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě	20 000

Tabulka č. 5: Odměna pěstouna (zdroj: ZSPOD, vlastní zpracování)

Příspěvek při převzetí dítěte náleží dle §47l ZSPOD osobě pečující, která převzala dítě do pěstounské péče. Příspěvek je jednorázový a slouží především za účelem přispět pěstounovi na nákup potřebných věcí pro dítě, které přichází do pěstounské péče. Výši příspěvků nám přiblíží tabulka č. 6.

Věk dítěte	Výše příspěvku (Kč)
Do 6 let	8 000
6 – 12 let	9 000
12 – 18 let	10 000

Tabulka č. 6: Příspěvek při převzetí dítěte (zdroj: ZSPOD, vlastní zpracování)

ZSPOD (§ 47m) uvádí, že **příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla** náleží pěstounovi, který má ve své péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti (a to i včetně nezaopatřených zletilých dětí), jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna, pokud zajistil nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla nebo pokud zakoupil nové motorové vozidlo a toto vozidlo nevyužívá k výdělečné činnosti. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla, je pro účely tohoto zákona, ve výši 70 % pořizovací ceny motorového vozidla či prokázaných výdaj na celkové opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Příspěvek může být poskytnut i před zakoupením motorového vozidla, avšak pečující osoba je povinna jej použít na zakoupení motorového vozidla do 6 kalendářních měsíců. Součet příspěvků nesmí v období posledních 10 kalendářních let přesáhnout 200 000 Kč.

Nárok na **příspěvek při ukončení pěstounské péče** má dle §47h ZSPOD fyzická osoba která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči. Příspěvek jednotlivci náleží jen jednou v celkové hodnotě 25 000 Kč.

3.4 Legislativní rámec systému náhradní rodinné péče v Anglii

V Anglii jsou, v rámci legislativního rámce systému náhradní rodinné péče, důležité vnitrostátní právní předpisy a mezinárodní normy. Prvním vnitrostátním zákonem je zákon o ochraně dítěte The Children Act z roku 1989 a zákon The Children Leaving Care Act, který byl ustanoven v roce 2000. Dále zákon Children and Adoption Act z roku 2006, Children and Young Persons Act z roku 2008 a nejnovější zákon z roku 2014, The Children and Families Act. V Anglii se rovněž uznává princip přednostní volby náhradní rodinné péče před péčí ústavní (Novák et al, 2013 et Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

Zásadní změnu v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, přinesl zákon „**The Children Act**“ (Zákon o ochraně dítěte) z roku 1989, který získal královský souhlas 16. listopadu 1989 a vstoupil v platnost v říjnu 1991. V roce 2004 došlo k jeho novelizaci prostřednictvím vládní iniciativy „Every Child Matters“ (Na každém dítěti záleží), již byla vytvořena jako reakce na mučení a následnou smrt osmileté dívky Victorie Climbié (Elliot, 2021).

Cílem tak bylo především zlepšení spolupráce mezi jednotlivými subjekty, které se na zajištění náhradní péče podílejí, zkvalitnění ochrany dětí a zavedení základních tarifů příspěvku na náhradní péči (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2017).

Jedná se o velmi významný právní předpis a nejkomplexnější zákon o ochraně a péči o děti, jaký kdy byl ve Velké Británii přijat. Slouží tak nejen k legislativní úpravě náhradní rodinné péče v Anglii, ale také ve Walesu. Zákon byl vypracován na základě přijetí „Convention on the Rights of the Child“ (Úmluvy o právech dítěte) a odráží tak práva dětí z ní plynoucí (The Children Act, 1989).

Vůbec poprvé v historii, byla veřejná péče o děti a soukromé manželské spory týkající se péče o děti, řešeny v jednom jediném právním předpisu. Zákon se zabývá poskytováním náhradní rodinné péče - adopcí, pěstounstvím, denní péčí a ústavní péčí. Ukládá novou odpovědnost na „Local Authorities“ (dále jen LA), neboli místní úřady sociálních služeb (Elliott, 2021).

Zákon se dělí na důležité oddíly, obsahující informace k právním úkonům. První oblast se týká rodičovské zodpovědnosti za výchovu dětí. To, že děti jsou nejvhodněji vychovávány

v rodinném prostředí bez zásahů soudů, je základní zásadou právní úpravy. Místní orgány jsou povinny aktivně podporovat a udržovat kontakt mezi dětmi v náhradní péči a jejich rodinami. (The Children Act, 1989).

Oddíl 1 zákona The Children Act uvádí, že správná péče o dítě musí mít vždy přednost před rodičovskými zájmy, potřebami či právy. To odráží současnou dominantní filozofii v praxi péče o dítě, podle níž je blaho dítěte prvořadé. Tento jasně formulovaný princip péče o dítě je reakcí na široce medializované tragické případy dětí, které zemřely v důsledku týrání rodiči a neochoty místních orgánů přijmout dítě do náhradní péče (Elliott, 2021).

Třetí oblast zákona zdůrazňuje fakt, že je třeba vzít v úvahu rovnováhu dobrých životních podmínek. Musí být dosaženo rovnováhy mezi škodou způsobenou v důsledku toho, že dítě zůstane doma a škodou způsobenou ukvapeným či zbytečným zásahem do jeho přeložení do náhradní péče. S tím souvisí i podmínka, že soud musí prokázat, že náhradní péče bude pro dítě prospěšná. Poprvé se tak výslovně zákonem uznávají nevýhody náhradní péče (The Children Act, 1989).

„**The Children Leaving Care Act**“ byl ustanoven v roce 2000, kdy v říjnu roku 2001 vstoupil v účinnost. Vymezuje především povinnosti orgánů státní správy Anglie (LA), aby pomohly mladým lidem přejít z náhradní péče na nezávislý život co nejstabilnějším způsobem (Novák et al, 2013).

Místní orgány (LA) mají povinnost hodnotit a uspokojovat potřeby péče a podpory příslušným dětem a mladistvým a pomáhat jim zejména pokud jde o jejich budoucí zaměstnání, vzdělávání či odbornou přípravu (The Children Leaving Care Act, 2000).

Zákon rovněž zjednodušuje opatření pro finanční podporu mladých lidí, kteří opouštějí náhradní péči. Dříve mohli mladí lidé, kteří opustili náhradní péči v šestnácti letech nárokovat sociální dávky. V závislosti na okolnostech to mohla být podpora příjmů, podpora na bydlení nebo příspěvek pro uchazeče o zaměstnání. Zákon nyní ukládá místním orgánům novou zákonnou povinnost podporovat tyto osoby opouštějící náhradní péči a současně ruší nárok na tyto dávky (The Children Leaving Care Act, 2000).

Účelem těchto opatření je zajistit, aby zranitelným mladým lidem byla poskytnuta péče a pomoc potřebná k tomu, aby dospěli k samostatnosti. Místní úřady poskytují mnohem vyšší úroveň podpory než pouhou hotovost, zejména když pracují napříč odděleními a plní tak roli „rodičů“. Jsou schopni zajistit, aby mladí lidé v náhradní péči a opouštějící náhradní péči byli vhodně ubytováni a podporováni podle svých potřeb. Aby byli schopni se o sebe v plné výši

postarat, než aby jen dostali peníze, s kterými by vynaložili podle svých vlastních úvah (The Children Leaving Care Act, 2000).

„**Children and Adoption Act**“ (Zákon o dětech a adopci) z roku 2006 je právní dokument, kterým je ustanovena širší pravomoc soudům při rozhodování týkající se kontaktu rodičů s dětmi po jejich odloučení. Zákon má hlavní cíl a přínos v oblasti mezinárodního osvojení dětí (Children and Adoption Act, 2006).

Dalším zákonem je „**Children and Young Persons Act 2008**“ (Zákon o dětech a mládeži), který částečně novelizuje The Children Act z roku 1989. Stanovuje větší pravomoci místním úřadům, a to např. povinnost pravidelně kontrolovat, zda jsou naplněné všechny potřeby dětí a mladistvých, kteří jsou umístěni v náhradní péči a za tímto účelem je navštěvovat (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

Nejnovější zákon z roku 2014, „**The Children and Families Act**“ (Zákon o dětech a rodinách) získal královský souhlas dne 13. března 2014 a v dubnu téhož roku vstoupil ve Velké Británii v platnost. Jedná se o významný a rozsáhlý zákon, jehož cílem je úplná reforma služeb pro „vulnerable children“ (zranitelné děti), a to tím, že jim bude poskytnuta větší ochrana, přičemž zvláštní pozornost bude věnována právě těmto dětem, rodičům a rodině jako celku. Zákon se týká hlavně Anglie, některá opatření se však vztahují i na Skotsko, Wales či severní Irsko (The Children and Families Act, 2014).

Zákon provedl několik změn v systému adopce, z nichž většina byla navržena tak, aby proces obecně zefektivnila, což usnadňuje uskutečňování adopcí a současně zajišťuje bezpečnost a dobré životní podmínky dětí. Mezi klíčové body této části zákona patří:

- a) umístování dětí především do rodiny dítěte či k přátelům dítěte místními úřady (Local Authorities),
- b) jestliže to není možné podporuje tzv. „foster-to-adopt“ (pěstounství za účelem adopce), ve které se mohou schválení osvojitelé starat o děti během čekání na formální souhlas soudu,
- c) adopční agentury již nemusí hledat dokonalou nebo dokonce částečnou etnickou shodu mezi potenciálními osvojiteli a dětmi - účelem tohoto opatření je snížit zpoždění při hledání osvojitelů ohroženým dětem,

- d) poskytování potenciálním osvojitelům přístup k registru adopcí, aby mohli sami prohledávat databázi (s výhradou ochranných opatření), čímž se opět odstraní zpoždění a zkrátí čas strávený registracemi adopcí,
- e) zavedení finanční podpory pro adoptivní rodiče a možnosti čerpání rodičovské dovolené, přičemž adoptivní rodiče dostávají stejná práva jako biologičtí rodiče (The Children and Families Act, 2014).

Legislativní rámec Anglie je dále tvořen právně závaznými předpisy, které se nazývají jako tzv. „regulations“. V oblasti pěstounské péče je nejdůležitějším „**Fostering Services (England) Regulations 2011**“. Je jimi vymezen proces získávání pěstounů či ochrana dětí svěřených do pěstounské péče. Jejich obsahem je také vymezení způsobu, jakým mají místní úřady a pěstounské agentury („fostering agencies“) zajišťovat služby v oblasti NRP. Fostering agencies (dále jen FA) jsou nezávislé neziskové agentury, již poskytují pomoc a podporu pěstounským rodinám i dětem, jež se v pěstounské péči nachází. Důležitou roli sehrávají také v procesu získávání nových pěstounů (Novák et al, 2013).

Dále jsou velmi významnými předpisy tzv. národní minimální standardy, které jsou velmi respektované v praxi. Jedná se např. o „**National Minimum Standards for Fostering Service**“ z roku 2011, který je určen především pro LA pracující v oblasti náhradní rodinné péče a pro FA. Obsahují veškeré stanoviska uplatňované při cestě dítěte procesem náhradní rodinné péče (Novák et al, 2013).

V oblasti osvojení se jedná především o „**Adoption: national minimum standards**“ (národní minimální standardy pro adopci) z roku 2014. Společně s uvedenými zákony tvoří právní rámec pro činnost příslušných orgánů místní správy v oblasti adopce a zahrnuje tak hlediska, která se musí vzít v potaz při cestě dítěte procesem osvojení. Pro orgány místní správy, za účelem zkvalitňování svých služeb, jsou tyto standardy jakýmsi vodítkem, díky kterým si upravují své směrnice. Ty mohou být využívány např. k poskytování informací biologickým rodičům, dětem, osvojitelům či k zaškolování sociálních pracovníků (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

3.5 Přehled institucí a organizací, které se podílejí na zajišťování NRP v Anglii

Taktéž v Anglii se na zprostředkování náhradní rodinné péče podílejí státní i nestátní sektory. Na procesu se podílejí tzv. „Local Authorities“ (LA), neboli orgány místní správy. Ty mají především rozhodovací a koordinační pravomoci. Důležitou roli pak zastávají nestátní instituce tzv. „Fostering Agencies“ (FA) a „Voluntary Adoption Agencies“ (VAA). Tyto tři subjekty spolu velmi úzce spolupracují a podílí se tak na zajišťování a zprostředkování náhradní rodinné péče v Anglii (Zuman, Vyskočil in Novák et al., 2013). Dále se na zajišťování a zprostředkování osvojení podílí tzv. „Department for Education“ (Ministerstvo školství Velké Británie), avšak pouze v malé míře. Mnohem větší roli hraje v zajišťování mezinárodní adopce (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

Za všechny děti, které se dostanou do systému náhradní péče, nese právní odpovědnost místní úřad (LA). Zpočátku se pokusí najít místo u jednoho ze svých pěstounů. Poté se obrátí na soukromou agenturu, jestliže mají pocit, že by mohla mít rodinu, která je pro dítě či mladistvého vhodnější. Může to být proto, že dítě má určité potřeby, které pěstouni z LA nejsou schopni nabídnout, nebo to může být tím, že nemá pro dítě vhodnou pěstounskou rodinu, která žije ve správné oblasti (Compass Fostering, 2019, online).

FA i VAA spolupracují s místními úřady za účelem co nejrychlejšího a nejefektivnějšího umístění dětí do náhradní rodinné péče a zajišťují maximální podporu a služby rodinám i dětem po celou dobu, kdy to situace vyžaduje (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

Dle zákona The Children Act z roku 1989 je povinností **Local Authorities (LA)** pečovat o každé dítě, které je v jejich péči a chránit a podporovat jeho blaho. Tato povinnost se stala známou jako „corporate parenting“. Jednoduše řečeno, „obchodní rodičovství“ znamená kolektivní odpovědnost rady, volených členů, zaměstnanců a partnerských agentur za poskytování nejlepší možné péče a ochrany dětem, o které se místní úřad stará (The Children Act, 1989).

Zcela zásadní je fakt, že orgány místní správy mají především koordinační a rozhodovací pravomoci. Vedou také databázi dětí, kterým je potřeba zajistit náhradní rodinnou péči a přímo rozhodují o umístění dětí do náhradní rodinné péče a jejich vhodné formě – osvojení, typ pěstounské péče atd. V tom spočívá také nábor nových pěstounů a hledání rodin,

které mají o výchovu dítěte zájem a následné poskytování podpory, poradenství a zajišťování dohledu nad pěstouny (Zuman, Vyskočil in Novák et al., 2013).

Článek 22G zákona The Children Act z roku 1989, ukládá místním orgánům povinnost zajistit, pokud je to přiměřeně proveditelné, dostatečné ubytování pro děti, které spadají do oblasti jejich místních úřadů a odpovídají potřebám dětí. Místní orgány státní správy mají pravomoc podle článku 17 zákona The Children Act z roku 1989 poskytnout finanční podporu rodinám na náklady na ubytování, pokud to vyhodnotí jako nejvhodnější způsob, jak zajistit a podpořit dobré životní podmínky pro dítě (The Children Act, 1989).

LA mají také povinnost podporovat kontakt mezi dítětem, které žije v náhradní rodinné péči a jeho původní rodinou, je-li to nezbytné k zajištění a podpoře jeho dobrých životních podmínek (The Children Act, 1989).

LA by měly spolupracovat s partnerskými agenturami a dobrovolnickým sektorem při hledání způsobů, jak zajistit vzájemnou podporu rodinám a přístup k podpůrným skupinám. Existuje mnoho podpůrných skupin: mohou to být konkrétně skupiny pro náhradní rodiče nebo jen neformální skupiny pro prarodiče či přátelé. Mnohé z nich provozují dobrovolné organizace, které mohou mít výhody nezávislosti na místním orgánu, jiné však může poskytnout místní úřad. Úspěšné skupiny obvykle nabízejí čas na diskusi mezi svými členy a nabízejí návštěvníkům příležitosti řešit s odbornými znalostmi některé závažné problémy. Může mít také funkci sociální a zajišťovat aktivity pro děti (Department for Education, 2010).

Fostering Agencies (FA) jsou „*nezávislé agentury registrované určeným orgánem státní správy, které jsou ze zákona či rozhodnutím státního orgánu pověřeny k výkonu některých činností v oblasti zajišťování náhradní rodinné péče*“ (Zuman, Vyskočil in Novák et al., 2013, s. 105). Zásadní roli hrají především ve vyhledávání vhodných pěstounů a v jejich školení a osobnostním či profesionálním rozvoji (Zuman, Vyskočil in Novák et al., 2013).

Nestátní instituce musí být k výkonu svých činností zaregistrovány v tzv. OFSTED - „Office for Standards in Education, Children’s Services and Skills“ (nezávislý inspekční Úřad pro standardy ve vzdělávání, služby dětem a kvalifikace) (Zuman, Vyskočil in Novák et al., 2013).

Voluntary Adoption Agencies (VAA) jsou neziskové adopční agentury, které se ve velké míře podílejí na zprostředkování osvojení v Anglii. Tahle možnost je zde velmi využívána. Podmínkou vzniku je taktéž registrace v OFSTED. Dle VYSKOČIL, ZUMAN, ZUMANOVÁ (2015, s. 14) VAA zajišťují především „nábor, prověřování, přípravu

a schvalování osvojitelů, zajišťování umístění dětí a párování s budoucími osvojiteli, podporu dětí v osvojitelských rodinách, podporu a pomoc osvojitelům při vytváření stabilního domova pro osvojované děti a rovněž zajišťují podporu biologickým rodičům a rodinám osvojovaného dítěte.“

Ústřední správní orgán **Department for Education** je odpovědný za právní úpravy v oblasti osvojení. Jeho kompetence jsou především v zajišťování legislativy a poskytování informací k procesu adopce. Mnohem větší roli zastává v procesu mezinárodního osvojení, které je upraveno Haagskou úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993. Ministerstvo školství může potvrdit žadatelům, majícím pobyt na území Velké Británie, způsobilost k mezinárodnímu osvojení tzv. Certificate of Eligibility (certifikát způsobilosti), jestliže se na ně nevztahuje Haagská úmluva (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

3.6 Podpora náhradní rodinné péče v Anglii – příspěvky

V Anglii mají právo na tzv. fees (odměny) and allowance (příspěvky) rodiny, které poskytují obě formy náhradní rodinné péče – pěstounská péče i osvojení. Finanční zabezpečení zajišťují nejen místní úřady, ale také nezávislé agentury (Novák et al., 2013).

3.6.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče je v Anglii považována za tzv. „zvláštní profesi“ a LA i FA jim za tuto práci poskytují „fees“ (odměny). Jde především o odměnu pro pěstouna, která reflektuje jeho dovednosti, zkušenosti, délku jeho praxe, vzdělání a také čas vynaložený do pěstounské péče. Odměny lze vyplácet nad rámec příspěvků. I když všichni pěstouni dostávají příspěvky, na odměny však nedosáhnou všichni. Jsou zcela v kompetenci Local Authorities a agentur a nejsou na právně ukotvené v žádné legislativě, či v národním standartu. Výsledkem je, že pouze asi 50 % pěstounů dostává „odměnu“ za práci, kterou vykonávají při péči o děti, a její výše se velmi liší (The Fostering Network, 2016, online).

Všichni pěstouni dostávají týdenní pěstounský příspěvek, tzv. „allowance“, který je určen k pokrytí nákladů na péči o dítě. To by mělo pokrývat materiální potřeby jako jídlo, oblečení, toaletní potřeby a všechny další výdaje vynaložené na péči o pěstounské dítě a jeho každodenní potřeby. Příspěvky jsou stanoveny na místní úrovni a ve Velké Británii se

značně liší v závislosti na věku a potřebách dítěte, ale také zda je vyplácena LA nebo FA. Výši příspěvků také ovlivňuje místo bydliště. V Anglii by pěstounům mělo být poskytováno alespoň tzv. „The national minimum allowances for foster carers“ - národní minima, která jsou každoročně vydávána britskou vládou (The Fostering Network, 2016, online).

GOV.UK (2021, online) uvádí následující výše národního minima platné od 6. dubna 2021 do 5. dubna 2022:

	Dítě ve věku 0-2 let	3-4 roky	5-10 let	11-15 let	16-17 let
Londýn	£155	£158	£177	£201	£235
South East	£149	£153	£169	£193	£226
Zbytek Anglie	£134	£138	£152	£173	£202

Tabulka č. 7: Výše národního minima pěstounského příspěvku v Anglii (zdroj: GOV.UK, vlastní zpracování)

Příspěvky jsou vypláceny pouze do 18let věku dítěte. Jakmile dosáhnou 18 let, děti přestanou být v pěstounské péči i přesto, že v domácnosti s pěstounem stále žijí. Pokud je dítě dostatečně staré na to, aby opustilo pěstounskou péči, neexistuje žádný minimální příspěvek (GOV.UK, 2021, online).

Dále jsou pěstouni částečně osvobozeni od placení daní z příjmu z pěstounství od roku 2003, tzv. „**tax exemption**“. Musí se však zaregistrovat jako osoba samostatně výdělečně činná a podat daňová priznání. Konkrétně se jedná o částku £10 000 ročně. Dále získávají daňovou úlevu z příjmu za každý týden, tzv. „**tax relief**“, kdy pečují o dítě. Pro dítě mladší 11let je to sleva na dani ve výši £200 za týden a pro dítě starší 11let je to £250 (GOV.UK, 2021, online).

Pěstouni mohou dále využít tzv. „týdenních kreditů“, které slouží k započítání doby strávené péčí o děti při výpočtu starobního důchodu, jelikož velká část z nich nemá stále zaměstnání z důvodu vykonávání pěstounské péče (Novák et al., 2013).

Pěstouni mohou dále požádat nezávislé agentury o mimořádné dávky např. na školní výlety, dovolené, narozeniny, náboženské slavnosti a jiné (GOV.UK, 2021, online).

„**Leaving Care Grants**“, známé taky jako příspěvky na bydlení jsou vypláceny místními orgány mladým lidem, kteří opouštějí pěstounskou péči. Jsou to mladiství ve věku

17,5 let do 25 let. Mají zásadní význam pro pomoc mladým lidem při budování jejich identity a nezávislosti. Tenhle příspěvek by měl být použit k zajištění toho, aby osoby, které opouštějí péči, měly vše potřebné k zajištění bezpečného a stabilního ubytování (např. lednice, postel, ručníky, koberce, žehlička, nábytek, pračka atd.). Mladiství mohou požádat svůj místní orgán až o £2000. Je to částka, na které se mladí lidé na regionálních setkáních dohodli (GOV.UK, 2021, online).

3.6.2 Osvojení

„**Adoption Allowance**“ neboli adopční příspěvky, jsou zpravidla vypláceny Local Authorities či Voluntary Adoption Agencies přímo osvojitelům, a to v případě, kdy jej příslušná instituce vyhodnotí jako žádoucí či nezbytná. Jedná se především o situace, kdy by jinak osvojení nebylo vůbec možné (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

Okolnosti, za kterých lze poskytnout finanční podporu, jsou následující:

- a) pokud dítě potřebuje zvláštní péči, která vyžaduje vyšší výdaje z důvodu nemoci, zdravotního postižení, emočních nebo behaviorálních potíží nebo přetrvávajících problémů v důsledku zanedbávání - a stav dítěte je vážný a dlouhodobý,
- b) je-li nutné, aby místní úřad přijal zvláštní opatření k usnadnění osvojení z důvodu věku nebo etnického původu dítěte nebo z důvodu vhodnosti umístění dítěte k sourozencům nebo dítěti, s nímž již dříve sdílel domov,
- c) v případě, že taková podpora má pokrýt opakující se náklady na cestování za účelem návštěvy dítěte u členů původní rodiny,
- d) pokud místní úřad považuje za vhodné přispět na výdaje na právní pomoc, včetně soudních poplatků (v případech, kdy osvojení podporuje místní úřad),
- e) nebo výdaje spojené s představením dítěte adoptivním rodičům
- f) nebo výdaje na ubytování dítěte (např. nábytek, oblečení nebo dopravu) (Policy for the payment of adoption allowances, 2015, online).

Platba lze adoptivním rodičům provést následujícími způsoby:

- a) pravidelné platby – vychází z věku dítěte a vyplácí se potenciálním osvojitelům / osvojitelům na týdenní či měsíční bázi,
- b) jednorázové platby – pokrývají potřeby, které jsou nutné v důsledku posouzení individuálních potřeb každého dítěte (např. k zařízení dětského pokoje),

- c) platby za zvláštních okolností (například dítě s dalšími potřebami nebo v případě, že pěstouni adoptují dítě, o které se již starají, nebo v případě, že osvojitelům vzniknou právní náklady) (Policy for the payment of adoption allowances, 2015, online).

Dále mají osvojitelé právo na „Statutory adoption pay and leave“ (Zákonný adopční příspěvek) a „Paternity pay and leave“ (otcovský příspěvek) (Vyskočil, Zuman, Zumanová, 2015).

„**Statutory adoption pay**“ je týdenní platba od zaměstnavatele, která slouží jako náhrada mzdy zaměstnanci, který čerpá tzv. „adoption leave“ (adopční dovolenou), což je forma jakési mateřské dovolené pro osvojitelé, která začíná 14 dní před osvojením dítěte. Zákonný adopční příspěvek se vyplácí po dobu 39 týdnů. Prvních 6 týdnů se osvojitelům vyplácí 90 % průměrných týdenních výdělků, a poté má nárok na £151,97 nebo 90 % průměrného týdenního výdělku (podle toho, která z těchto dávek je nižší) po dobu příštích 33 týdnů. Vyplácí se měsíčně či týdně, stejně jako mzda od zaměstnavatele a její vyplácení začíná nástupem na adopční dovolenou (GOV.UK, 2021, online).

„**Paternity pay**“ je čerpán v případě, kdy manžel nebo přítel čerpá „paternity leave“ po dobu 1 až 2 týdnů. Je to doba, tzv. placené otcovské dovolené, která slouží k podpoře svého partnera (GOV.UK, 2021, online).

4 KOMPARACE SYSTÉMU NRP v ČR a v Anglii

V České republice i v Anglii se setkáváme s dětmi, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve své biologické rodině. V tuhle chvíli za děti přebírá plnou zodpovědnost stát, který musí jednat v nejlepším zájmu a blahu dítěte. I proto se v obou zemích soustředí především na to, aby bylo dítě umístěné do nejrůznější formy náhradní rodinné péče a upozadilo se tak umístění do péče institucionální.

Avšak systém náhradní rodinné péče se v obou zemích do jisté míry liší. Je to dáno nejen rozdílným historickým vývojem NRP, ale také odlišnou legislativou v jednotlivých zemích. Ze závěrů sesbíraných dat v průběhu teoretické části diplomové práce, vplynuly hlavní oblasti komparace, týkající se náhradní rodinné péče ve vybraných zemích. Nejvíce diskutabilní a aktuální téma srovnání jsou formy náhradní rodinné péče, která je v Anglii velmi podrobně zpracována, na rozdíl od České republiky. Dále platná legislativa a příslušné dokumenty k zajištění co nejhladšího průběhu opatření náhradní rodiny dětem, k jejich ochraně a respektování jejich práv. Také jsou předmětem komparace jednotlivé instituce a orgány, které se na procesu zprostředkování a celkovém průběhu náhradní rodinné péče podílejí a zajišťují podporu fyzickým osobám k vykonání náhradní rodinné péče, jako je pěstounská péče či osvojení, a také samotným dětem. Jako poslední akt komparace je vybrán způsob podpory pěstounským rodinám ze strany státu, ve formě finančních příspěvků, které se opět ve vybraných zemích výrazně liší a může tak být vzájemnou inspirací pro oba státy.

Obě země jasně podporují systém deinstitucionalizace, což je proces, který se snaží o přechod od institucionální péče k péči, která podporuje růst dítěte v jeho přirozeném prostředí, v tomhle případě v rodinném. V České republice i v Anglii se během několika předešlých let výrazně rozvinul systém náhradní rodinné péče. Ten neprodleně reaguje na obzvláště těžkou životní situaci dítěte, které je vystaveno nemožnosti jeho biologických rodičů, aby se o něj dočasně či dlouhodobě dokázali postarat a zajistili mu tak právo na řádný vývoj, vzdělání a péči.

4.1 Komparace forem NRP

Česká republika	Svěření do péče jiné osoby	
	Poručenství	
	Pěstounská péče	Předpěstounská péče
		Tradiční pěstounská péče
		Pěstounská péče na přechodnou dobu
	Osvojení	Klasické
Mezinárodní osvojení		
Anglie	Pěstounská péče (Foster Care)	Emergency Foster Care (urgentní)
		Short-term Foster Care (krátkodobá)
		Long-term or Permanent Fostering (dlouhodobá)
		Family and Friends or Kinship Fostering (příbuzenská)
		Remand Fostering (nápravná)
		Short Breaks or Respite Care (respitní)
		Fostering for asylum seeking children (pro žadatele o azyl)
		Specialised/ Therapeutic Fostering (terapeutická)
	Osvojení (Adoption)	Fostering for Adoption (za účelem adopce)
		Domestic Adoption (domácí)
		Intercountry adoption (mezinárodní)
		Adoption from care (adopce z péče)
		Transracial adoption (mezietnická)
		Closed stranger adoption (uzavřená mimo původní rodinu)
Open adoption (otevřená)		

Tabulka č. 8: Komparace forem NRP v ČR a v Anglii (vlastní zpracování)

Předchozí tabulka znázorňuje jednotlivé formy náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii. Již na první pohled je velmi patrné, že se jednotlivá problematika ve vybraných zemích výrazně liší. Oba státy sice preferují svěřeni dítěte do náhradních rodin, ale Anglie je v tomhle hledisku mnohem více flexibilní z hlediska nabídky mnoha druhů jednotlivých forem NRP, které se mezi sebou dokážou kombinovat či dokonce doplňovat. Anglie tímhle způsobem může dosáhnout co nejkvalitnějšího a dlouhodobého zajištění rodinného prostředí pro děti, jejichž životní okolnosti náhradní rodinnou péči vyžadují.

V **České republice** v současné době existují čtyři formy náhradní rodinné péče, které dokážou dítěti vytvořit stabilní prostředí pro jeho harmonický vývoj, a v nichž budou uspokojovány všechny jeho potřeby. Dle občanského zákoníku České republiky se jedná o **svěřeni dítěte do péče jiné osoby**, které vzniká na základě soudního rozhodnutí. Většinou se tak stává, jedná-li se o nedostatky ve výchově ze strany rodičů ke svým dětem, anebo žádný z rodičů není schopen zajistit pro své dítě řádnou výchovu z nejrůznějších důvodů. Dítě je většinou svěřeno do péče osoby blízké. Dále pak v rámci České republiky mluvíme o **poručenství**, kde poručník mimo jiné také vykonává funkci zákonného zástupce dítěte a má všechna práva a povinnosti jako rodič. **Pěstounská péče** zatím zůstává u třech modelů, kterými jsou předpěstounská péče, tradiční pěstounská péče a pěstounská péče na přechodnou dobu. V rámci **předpěstounské péče** je dítě svěřeno do péče zájemcům o pěstounskou péči na nezbytně dlouhou dobu. **Tradiční pěstounská péče** je zajištění řádné péče těm dětem, které nejsou právně volné. Rodiče o ně projevují zájem, ale zároveň nechtějí nebo jim nejsou schopni poskytnout kvalitní rodinné zázemí. V rámci pěstounské péče existuje také pěstounská péče **na přechodnou dobu**, která je nejmladší formou náhradní rodinné péče v České republice. Byla zavedena teprve v roce 2006 v reakci na aktuální problematiku k zajištění co nejkvalitnějšího růstu jedinců, jež se ocitly mimo původní rodinu. Jedná se o krátkodobou péči, jejichž hlavním cílem je co nejrychlejší zařazení dítěte do náhradní rodiny a reaguje na anglický model náhradní rodinné péče. Poslední formou NRP v České republice je **osvojení**, neboli adopce. Osvojením se rozumí přijetí cizího dítěte za vlastní a je vnímáno jako nejvýznamnější forma NRP, jelikož mezi osvojitelem a dítětem nevzniká pouze právní vztah, ale především rodinný – jako mezi rodičem a dítětem. Od roku 2000, v reakci na přijetí Haagské úmluvy, je na našem území možné **mezinárodní osvojení**. Dítě, které je dočasně či trvale zbaveno rodinného zázemí či dítě, které ve svém vlastním zájmu a blahu nemůže být v takovém prostředí ponecháno, má právo na ochranu a zvláštní pomoc poskytované státem.

Nedokáže-li pro něj jeho rodná země zajistit nejvhodnějším způsobem péči v jedné z forem náhradní rodinné péče či v péči institucionální, může být dítě osvojeno v cizí zemi.

Anglie má velmi rozsáhlý, profesionální a kvalitní systém náhradní rodinné péče, která směřuje především k dlouhodobému či urgentnímu umístění dětí do náhradní rodiny mimo svou biologickou rodinu. Na rozdíl od České republiky, zde existují pouze dva typy náhradní rodinné péče, a to pěstounská péče a adopce. Vyžaduje-li to situace, dítě je tak neprodleně umístěné do pěstounské péče, která může nadále dítěti poskytnout kvalitní růst v prostředí rodinného zázemí, když se o něj z nejrůznějších důvodů nedokážou postarat jeho biologičtí rodiče. Jedinec tak zůstává v péči jedněch pěstounů a není vystaven velkému psychickému nátlaku z nejistoty z budoucího přesunu a umístění do jiné formy náhradní rodinné péče či péče institucionální. Tyto dvě formy náhradní rodinné péče se však v Anglii dále dělí na nejrůznější druhy. U **pěstounské péče** to je: **urgentní**, která zajišťuje okamžitou pomoc dětem, které se ocitly v náhlém ohrožení života, **krátkodobá**, jež je vykonávána v rozsahu týdnů až měsíců a **dlouhodobá**, kdy dítě zůstává v pěstounské péči do dosažení zletilosti. Dále také **příbuzenská**, která je vhodná po vzájemné domluvě rodičů a blízké příbuzné osoby, **nápravná výchovná**, která slouží především jako alternativa k umístění dětí do nápravného zařízení, přičemž mladistvý delikvent čeká na soudní řízení. **Respitní** péče slouží jako odpočinek pro pěstouny, osvojitele či biologické rodiče, kteří se dlouhodobě starají a pečují o děti se speciálními vzdělávacími potřebami či o děti se zdravotním postižením. Naopak **terapeutická** slouží dětem a mladistvým, kteří si v minulosti prošli výrazným traumatem, zneužíváním či mají velmi problémové chování a potřebují speciální zacházení ze strany pěstounů. Dále je zde pěstounská péče **pro žadatele o azyl** nebo pěstounská péče **za účelem adopce**, kdy se dítě dostane do rodiny, zatímco čekají na schválení soudem k jejich osvojení.

Tak jako v České republice, tak i v Anglii mají děti možnost na získání nové rodiny ve formě **osvojení**. I zde osvojené dítě neudrzuje žádné právní vazby se svou původní biologickou rodinou a stává se řádným členem rodiny nové, přičemž přebírá i příjmení svých adoptivních rodičů. Na rozdíl od České republiky, zde mohou žádosti o osvojení podat i osoby s jakoukoliv sexuální orientací či zdravotním postižením, jestliže není natolik závažné, aby jim bránilo k péči o osvojené dítě. Co je také v Anglii oproti České republice jiné, je fakt, že zde existuje několik typů osvojení, podle toho odkud je dítě adoptováno. Můžeme se tak setkat s **adopcí domácí**, při níž je dítě adoptováno ze stejného státu a **adopcí mezinárodní**, která je stejná jako v České republice, a to tak, že dítě pochází ze státu jiného než jeho osvojitelé. Dále tzv. **adopce z péče**, což je druh osvojení, při kterém jsou děti z důsledku zneužívání

či zanedbávání v péči místních úřadů a jsou tak postaveni mimo svou biologickou rodinu. **Mezietnická adopce** je taková, při níž osvojitelé pochází z jiné etnické skupiny než adoptované děti. Posledními typy jsou adopce otevřená a uzavřená adopce mimo původní rodinu. **Otevřená adopce** je taková, při které se otevřeně mluví o procesu osvojení a děti ví o svém původu a biologických rodičích, zatímco **uzavřená adopce mimo původní rodinu** je takový druh osvojení, při kterém je většina skutečností procesu osvojení dítěti zatajena.

V tomhle se anglický systém od českého také výrazně liší. V občanském zákoníku §836 najdeme, že v České republice je osvojitel povinen informovat osvojené dítě o skutečnosti adopce hned, jakmile mu to přijde vhodné, a to nejpozději do zahájení povinné školní docházky dítěte.

4.2 Komparace platné legislativy NRP

	Vnitrostátní legislativa	Mezinárodní dokumenty
Česká republika	• Listina základních práv a svobod • zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v.z.p.p. • zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v.z.p.p.	• Úmluva o právech dítěte • Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení
Anglie	• The Children Act 1989 • The Children Leaving Care Act 2000 • Children and Adoption Act 2006 • Children and Young Person Act 2008 • The Children and Families Act 2014 • Regulations and Minimum Standarts	• Listina základních práv EU • Směrnice o náhradní péči o děti

Tabulka č. 9: Komparace platné legislativy NRP v ČR a v Anglii (vlastní zpracování)

Proces svěřením dítěte do náhradní rodinné péče je v České republice i v Anglii podmíněn platnou legislativou v dané zemi a příslušnými mezinárodními dokumenty. Česká republika i Anglie se podepsáním **Úmluvy o právech dítěte** a **Listinou základních práv EU** jasně zavázaly k respektování a zabezpečení práva každému dítěti bez diskriminace podle pohlaví,

rasy, náboženství, jazyka, zdravotního postižení atd. Zároveň dokumenty ustanovují všechna práva dítěte tak, že je vždy na prvním místě blaho a zájem dítěte, přičemž stát je zodpovědný za jeho příznivý vývoj ve zdravém a bezpečném rodinném prostředí. Dále se státy podpisem **Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení**, neboli Haagské úmluvy, zavázaly k poskytnutí mezinárodní adopce těm dětem, které nemohou vyrůstat ve své zemi v prostředí plném štěstí, porozumění a lásky tak, aby byl naplněn jejich plný a harmonický rozvoj osobnosti. Takle možnost nastává tehdy, je-li pro ně v jiné zemi, než v jejich rodné, nalezené vhodné rodinné prostředí, a je-li to v nejlepším zájmu a blaha dětí. Posledním společným mezinárodním dokumentem je **Směrnice o náhradní rodinné péči**, která byla schválena v rámci 20. výročí přijetí Úmluvy o právech dítěte v roce 2009. Směrnice znova potvrzuje a přidává důraz na blaho a ochranu dětí, které žijí bez rodičovské péče nebo u kterých takle situace hrozí a zajišťuje jedincům poskytnutí náhradní rodinné péče.

Obě vybrané země jasně vyznávají deklarovaný princip deinstitucionalizace, tedy skutečnost, že náhradní rodinná péče má přednost před péčí institucionální (ústavní). V České republice i v Anglii mají mezinárodní dokumenty vyšší právní moc nad zákony vnitrostátními.

V **České republice** jsou náhradní rodinná péče a práva dětí zakotvena v několika právních listinách. Ačkoliv zde uvádíme pouze tři nejdůležitější a nejobsáhlejší, tak v ČR existuje řada právních předpisů, které se věnují specifické oblasti směřující k ochraně dětí. Zdá se, že právě tohle může být stěžejním problémem zdlouhavého procesu bezprostředního umístění dětí do rodinného prostředí. Jen v naší diplomové práci jsme jich vypsali na dvanáct, přičemž MPSV uvádí, že jich je mnohem více. Ovšem je důležité zmínit **Listinu základních práv a svobod** a její článek č. 32, který uvádí, že nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny na základě rozhodnutí soudu, nemají-li zabezpečenou řádnou výchovu a péči od svých rodičů. Dále **Občanský zákoník**, který je, nabytím účinnosti v roce 2014, v České republice nejaktuálnějším zákonem v problematice náhradní rodinné péče. Jedná se o nejrozsáhlejší zákon, který se v ČR plně věnuje rodinnému právu. Jako důležitý mezník v historii náhradní rodinné péče je považován **zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů. Ten stanovuje ochranu práva dítěte na řádnou výchovu a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro takové dítě, které nemůže být dočasně či trvale vychováváno ve své biologické rodině.

Právní úprava náhradní rodinné péče v Anglii prošla nejzásadnější obnovou ve 20. století, kdy nové psychologické studie potvrdily, že ústavní výchova dítěti nemůže zajistit plný a harmonický vývoj, zejména v oblasti psychické a emocionální. V důsledku toho, došlo k hromadné deinstitutionalizaci, při které bylo zrušeno několik dětských domovů a přijetím zákona **The Children Act** byla pěstounská péče plně upřednostněna před péčí ústavní. V Anglii se jedná o nejkomplexnější a nejdůležitější právní předpis o ochraně a péči o děti, který byl kdy ve Velké Británii přijat. Zákon je z části velmi podobný českému Občanskému zákoníku, jelikož se zabývá rodinným právem a poskytováním náhradní rodinné péče - adopcí, pěstounstvím, ústavní péčí atd. Dalším důležitým zákonem v systému náhradní rodinné péče v Anglii, je zákon z roku 2000, **The Children Leaving Care Act**. Jako jediný ustanovuje povinnost místním úřadům, postarat se o mladistvé, jež opouštějí systém náhradní rodinné péče. Účelem bylo zajistit opatření, která by byla právně závazná k poskytnutí péče a pomoci mladistvým, k dosažení plné samostatnosti a plnohodnotného života. Za nejnovější zákony posledního dvacetiletí, lze považovat **Children and Adoption Act** z roku 2006, **Children and Young Person Act** z roku 2008 a **The Children and Families Act** z roku 2014. Všechny tyto dokumenty stanovují větší povinnosti místním úřadům státní správy k rozhodování o kontaktů rodičů s dětmi, k pravidelnému kontrolování potřeb dětí a mladistvých a především k vykonávání jejich ochrany. Zákon **The Children and Families Act** se mimo jiné rozsáhle zabývá otázkou osvojení a zavedením finanční odměny pro adoptivní rodiče, která v České republice neexistuje. Legislativní rámec náhradní rodinné péče v Anglii uzavírají právně závazné předpisy, tzv. **Regulations and minimum Standards**, jež pocházejí z posledního desetiletí. Ty se široce zabývají oblastí náhradní rodinné péče - pěstounské péče a osvojením. Jejich stěžejním bodem je naléhavost řešení NRP v Anglii.

Aktuálnost daného problému se tak v Anglii odráží především v jejich zákonech. Je až neuvěřitelné, že se v České republice, na rozdíl od Anglie, řídíme zákony, které jsou několik desítek let staré.

4.3 Komparace institucí a organizací podílejících se na NRP

	Orgány státní správy	Nestátní instituce
Česká republika	• Krajské úřady • Obecní úřady obcí s rozšířenou působností • Obecní úřady • Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR • Úřad pro mezinárodní ochranu dětí • Úřad práce ČR	• Nestátní subjekty – Ohrožené dítě, Nadace Terezy Maxové, Středisko náhradní péče aj.
Anglie	• Local Authorities • Department for Education	• Fostering Agencies • Voluntary Adoption Agencies

Tabulka č. 10: Komparace institucí a organizací podílejících se na NRP v ČR a v Anglii (vlastní zpracování)

Jak v České republice, tak v Anglii se na zprostředkování náhradní rodinné péče podílejí **orgány státní správy** a **nestátní neziskové organizace**. Ty spolu velmi úzce spolupracují a dochází tak k zefektivnění spolupráce mezi státním a nestátním sektorem a především k zrychlení procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Avšak v **České republice** se jim, na rozdíl od Anglie, stále nedostává tolika pozornosti. V naší zemi působí především jako podpora rodinám a poskytují jim řádnou přípravu k vykonávání NRP, poradenství či zajištění psychologické a terapeutické pomoci. Zatímco v **Anglii** sehrávají v oblasti NRP významnou roli. **FA** i **VAA** spolupracují s místními úřady co nejrychlejší a nejefektivnějším způsobem, za účelem okamžitého umístění dítěte do náhradní rodiny. Jestliže **Local Authorities** nemají pro dítě vhodnou rodinu, obrátí se na neziskový sektor. Ty jsou ze zákona pověřené k vykonávání některých činností v oblasti zajišťování náhradní rodinné péče a shromažďují velkou škálu náhradních rodin či potenciálních žadatelů. Je to dáno především tím, že je jich mnoho, veškerý svůj čas věnují pouze problematice NRP a rodinám poskytují finanční zabezpečení nad rámec místních úřadů.

Aby se mohly v obou zemích nestátní instituce aktivně podílet na zajištění náhradní rodinné péče dětem i samotným rodinám, musí být registrováni a pověřeni příslušným místním úřadem. Ten však nadále nese za všechny děti právní odpovědnost. V Anglii tuhle registraci provádí OFSTED, zatímco v České republice jej provádí krajský úřad.

Na rozdíl od České republiky, nenáleží anglickému ústřednímu orgánu státní správy, tedy ministerstvu (**Department of Education**), žádná významná role v oblasti zajišťování náhradní rodinné péče. Mnohem větší roli zastává v procesu mezinárodního osvojení. V České republice je za tímto účelem využit **Úřad pro mezinárodní ochranu dětí v Brně**.

Jak vyplývá z předchozí tabulky, v České republice je náhradní rodinná péče zajišťována několika orgány státní správy. I to může vést k jejímu zdlouhavému procesu. Jedná se o **krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí**. Podílejí se na celé škále zprostředkování náhradní rodinné péče - od vyhledávání vhodných rodin a dětí, přes odbornou přípravu osob, poradenství, kontrolu rodičovské odpovědnosti a prevenci až po podávání návrhů k soudu k omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti či nařízení, anebo zrušení náhradní péče (včetně institucionální). **Úřad práce** je v České republice pověřen k přijímání žádostí a vyplácení finančních dávek pěstounské péče.

4.3 Komparace financování pěstounské péče

	Česká republika	Anglie
Jednorázové příspěvky pěstounské péče a jejich výše	Příspěvek při převzetí dítěte 8 000 – 1000 Kč dle věku dítěte (osoba pečující)	Příspěvky od nezávislých agentur Fostering Agencies (FA)
	Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla Max. 100 000 Kč (osoba pečující)	
	Příspěvek při ukončení pěstounské péče 25 000 Kč (osoba již byla ke dni dosažení zletilosti v PP)	Leaving Care Grants do £2 000 (mladiství jež opouštějí pěstounskou péči)
Opakované dávky pěstounské péče a jejich výše	Příspěvek na úhradu potřeb dítěte 4950 – 9900 Kč měsíčně dle věku a stupně závislosti dítěte (osoba pečující)	Allowance (příspěvek k pokrytí nákladů na péči o dítě) £134 - £235 týdně dle věku dítěte a místa bydliště (osoba pečující)
	Odměna pěstouna - 12 000 – 30 000+ Kč měsíčně dle počtu dětí a jejich závislosti (osoba pečující) - 20 000 Kč (osoba v evidenci)	Fees (odměny) liši se dle zkušeností, dovedností, délky praxe, vzdělání, délky pěstounské péče osoby pečující – vyplácí LA nebo FA – ti stanoví výši (nedosáhnou na ně všichni)

Tabulka č. 11: Komparace financování pěstounské péče v ČR a v Anglii (vlastní zpracování)

Jak v Anglii, tak v České republice jsou státní orgány povinny vynaložit peněžité příspěvky osobám, jež pečují o nezletilé dítě, jestliže jim takhle finanční pomoc náleží v souladu s příslušnými právními předpisy. V České republice se jedná o peněžitou pomoc v mateřství, mateřskou či rodičovskou dovolenou a ošetřovné.

V **České republice** je státem financovaná pouze pěstounská péče a poručenství, jestliže osoba v roli poručníka pečuje o dítě v plném rozsahu, jako by mu bylo dítě svěřené do trvalé péče. Dávky jsou těmhle osobám poskytovány ze státního rozpočtu, přičemž o jejich vyplácení rozhoduje příslušný Úřad práce. Nárok na dávky a výši jednotlivých dávek se určuje dle platného právního předpisu, v České republice se jedná o Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, v.z.p.p. Výše dávek jsou jednotné pro celou ČR, tedy nenavyšují se dle krajů, kde příslušná rodina či dítě žijí. Ovšem jsou poskytovány dle věku dítěte, a to nejpozději do dovršení 26 let věku dítěte, při splnění stanovených podmínek. Ovšem výši jednotlivých příspěvků ovlivňuje případný stupeň závislosti dítěte na jiné fyzické osobě. Většinou se tak jedná o zdravotní postižení svěřeného dítěte. Příslušná peněžitá odměna je vyplácena buď jednorázově či opakovaně. K jednorázovým dávkám, které se vyplácí osobě pečující, řadíme **příspěvek při převzetí dítěte**, který slouží k nákupu potřebných věcí pro dítě, jež přichází do pěstounské péče a **příspěvek na zakoupení motorového vozidla**. **Příspěvek při ukončení pěstounské péče** se vyplácí zletilému dítěti, který dnem dosažení zletilosti opouští PP a slouží především k jeho osamostatnění. Opakované dávky, jako příspěvek na úhradu potřeb dítěte a odměna pěstouna, jsou vypláceny měsíčně. **Příspěvek na úhradu potřeb dítěte** je vyplácen osobě pečující a slouží k úhradě nákladů vynaložených k zajištění základních potřeb, spojených se vzděláním, hygienou či stravováním dítěte. **Odměna pěstouna** je určitý projev společenského uznání právě té osobě, jež pečuje v plném rozsahu o cizí dítě. Opět její výše záleží od stupně závislosti svěřených dětí na jiné fyzické osobě či počtu dětí, o které pěstoun pečuje. Pěstounovi v evidenci, jež momentálně nepečuje o žádné dítě i tak náleží měsíční odměna, jelikož musí být neustále připraven přijmout dítě do své péče.

Pěstounská péče je v současnosti v České republice vnímána jako nedocenitelná služba.

Největším rozdílem mezi vyplácení finančních odměn v systému náhradní rodinné péči v ČR a v Anglii je fakt, že zatímco v České republice je finančně podporována pouze PP či poručenství v plném rozsahu, v Anglii jsou finančně podpořeny i osoby, jež se rozhodnout k osvojení dítěte.

Ovšem pěstounská péče je v **Anglii** považována za zvláštní profesi a je dle toho i řádně finančně ohodnocena. Největším rozdílem ve vyplácení PP v ČR a v Anglii je fakt, že zatímco v ČR se na vyplácení podílí pouze orgán státní správy (Úřad práce), tak v Anglii je finanční odměna zcela v kompetenci místních úřadů (Local Authorities) a také nezávislých agentur (Fostering Agencies). Ty rodinám poskytují odměny nad rámec příspěvků od státu. Jedná se o **jednorázové příspěvky** spojené se zařízením dětského pokoje, školních výletů, narozeninových oslav či další výdaje vynaložené na péči o dítě svěřené do pěstounské péče a jeho každodenní potřeby. Dalším jednorázovým příspěvkem v systému náhradní rodinné péče je tzv. **Leaving Care Grants**, který je obdobný českému příspěvku při ukončení pěstounské péče. Zatímco v České republice se nejedná o nějak závratnou částku 25 000 Kč, v Anglii se může výše příspěvku vyšplhat až na £2 000 (k aktuálnímu kurzu britské libry bez mála 60 000 Kč). K vyplácení odměny přispělo přijetí zákona The Children Leaving Care Act v roce 2000. Ten udává povinnost místním úřadům postarat se o mladistvé, jež opouštějí náhradní rodinnou péči náležitě tak, aby měly vše potřebné k zajištění bezpečného a stabilního ubytování a pomoc mladým lidem k budování jejich identity, nezávislosti a plnohodnotného budoucího života.

K opakovaným příspěvkům, jež se v Anglii vyplácí týdně, zatímco v České republice měsíčně, řadíme, tzv. allowance (příspěvek k pokrytí nákladů na péči o dítě) a fees (odměna pěstounovi). **Allowance** je určen k pokrytí materiální potřeby, jako je jídlo, oblečení, hygienické potřeby atd. Tento příspěvek s výrazně liší v závislosti na věku a potřebách dítěte a také místa jeho bydliště. Britskou vládou jsou každoročně vydávána tzv. národní minima, která určují výše příspěvků a reagují tak na aktuální situaci v zemi, jež souvisí s finanční výší pořízení výše uvedených potřeb dítěti. I zde je příspěvek vyplácen nejen místními úřady, ale také nezávislými agenturami. Posledním opakovaným finančním příspěvkem je **fees**, jež je vyplácena pěstounovi. I když všichni pěstouni dostávají příspěvky, na odměny nedosáhnou všichni. Jsou v plné kompetenci místních úřadů či agentur a nejsou právně ukotvené v žádné anglické legislativě či národním standartu. Její výše se liší dle zkušeností, dovedností, délky praxe a vzdělání pěstouna.

V Anglii jsou mimo jiné pěstouni částečně osvobozeni od placení daní z příjmu příspěvků a odměn. Konkrétně se jedná o částku 297 000 Kč ročně a 6 000 – 7 500 Kč týdně (k aktuálnímu kurzu britské měny) v závislosti na věku dítěte. V České republice žádná taková daňová úleva pro pěstouny neexistuje. Jedná se pouze o daňové zvýhodnění na děti, které však uplatňuje každý rodič na dítě do věku 26 let, které se soustavně připravuje na budoucí povolání, tedy studuje, nebo se kvůli špatnému zdraví připravovat nemůže.

ZÁVĚR

V této diplomové práci jsem se věnovala systému náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii. Cílem bylo popsat systém náhradní rodinné péče v jednotlivých zemích a jejich následná komparace. Již v úvodu jsem zmínila důvody, proč jsem si vybrala tuhle problematiku. V diplomové práci jsem se seznámila s historickým vývojem náhradní rodinné péče v obou zemích, popsala jsem jednotlivé formy náhradní rodinné péče, také jsem zjišťovala její legislativní ukotvení, seznámila jsem se s možností využít jednotlivé instituce a organizace k zajištění náhradní rodinné péče rodinám a dětem a zjistila jsem, jak konkrétně se vybrané země podílejí na financování pěstounské rodiny. Hlavním cílem bylo porovnání několika okruhů z problematiky náhradní rodinné péče, přičemž jsem si vybrala právě ty, které považuji z mého hlediska za nejvíce diskutabilní a považuji tak hlavní i dílčí cíle mé diplomové práce za splněné.

Práci lze uzavřít s konstatováním toho, že ačkoliv se obě země snaží jednat v nejlepším zájmu a blahu dítěte, tak Anglie má mnohem propracovanější systém náhradní rodinné péče. Dítě, které se zde dostane do těžké životní situace, kdy musí odejít od své biologické rodiny, má mnohem větší šanci na následný řádný vývoj v rodinném prostředí své náhradní rodiny. Je to dáno především tím, že v Anglii existuje několik druhů pěstounské péče a následných pěstounských rodin, které jsou bezprostředně připravené přijmout dítě do své rodiny, žádá-li to jeho aktuální životní situace. Ačkoliv v systémech náhradní rodinné péče najdeme mnoho podobností, tak lze s jistotou říct, že převažují odlišnosti, které jsou způsobeny různým historickým vývojem NRP ve vybraných zemích, její strukturou, odlišnou legislativou či peněžitou podporou ze strany státu. Dovolím si konstatovat, že by se Česká republika mohla mnohem více řídit anglickým modelem při zajišťování náhradní rodinné péče dětem i samotným rodinám. Dle mého názoru by byla potřeba rozvíjet možnost využití dalších zdrojů pro podporu rodin i dětí, a to právě formou nestátních subjektů. Státním orgánům České republiky by se pak při všech povinnostech, týkajících se nejen zajištění a kontroly průběhu náhradní péče, mohlo ulevit a předejít tak zdoluhavému procesu umístění dětí do náhradních rodin. Plnou zodpovědnost by přitom přebraly nestátní neziskové organizace, které by svůj veškerý čas vynaložily na co nejkvalitnější vyhledávání rodin, průběh náhradní rodinné péče či poskytování služeb náhradním rodinám a dětem ve formě poradenství, tak jako tomu je právě v Anglii. Jako stěžejní bod celého zdoluhavého procesu umístění dětí do náhradní rodinné péče v České republice, vnímám roztržitost práv dětí na jejich ochranu v řadě právních dokumentů

a fakt, že nejdůležitější zákony k zabezpečení náhradní rodinné péče nejsou novelizovány desítek let. Dále by byla vhodná úprava finanční výše nároků, které by prospěly nejen pěstounským rodinám, které přebírají plnou zodpovědnost za život dítěte svěřeného do jejich péče, ale také především dětem, které se při dovršení zletilosti potřebují osamostatnit a žít plnohodnotný život. V neposlední řadě bych doporučila Českým orgánům a občanům, zamyslet se nad možností adopce homosexuálními páry. Děti mají právo vyrůstat v láskyplném prostředí. V takovém prostředí, které by zajistilo průběžné nasycení všech jejich sociálních, kognitivních a emocionálních potřeb. Nemyslím si, že by tuhle možnost homosexuální páry nenabízely. Naopak jsem toho názoru, že rodinu tvoří především její vztahy a dynamika chování mezi jednotlivými členy rodiny a ne její struktura - to, kdo ji vytváří. Mnohem důležitější mi tak připadá fungující model matka-matka či otec-otec, než model rodiny matka-otec, který nemusí plnohodnotně fungovat a dítě emocionálně strádá. Mimo jiné mnohé výzkumy ukazují, že v současné době lze s čistým svědomím říct, že děti, jež vyrůstají v jiných zemích v homosexuálních rodinách se nijak neliší od dětí, jež vyrůstají v rodinách heterosexuálních.

Diplomová práce může být nadále využita jako příručka pro zájemce o náhradní rodinnou péči v ČR či v Anglii, jelikož je zde uvedený přehled všech forem náhradní rodinné péče, platná legislativa či výše financování pěstounských rodin. Dále je možné práci využít jako studijní materiál pro sociální či pedagogické pracovníky.

Věřím, že děti, které se ocitnou v náhradní rodinné péči, se chtějí více než cokoli jiného cítit jako součást rodiny. Rodinný život založený na pevných a cenných vztazích dětem poskytuje pocit sounáležitosti a stability. Vyrůstání v rodinném prostředí má pozitivní vliv na psychomotorický a psychický vývoj každého jedince.

Každé vyrůstající dítě si zaslouží lásku, péči a podporu rodiny. U tisíců dětí v náhradní rodinné péči se to nijak neliší. Pro některé děti a mladistvé je úlevou, že mohou odejít z domova, kde nebyly v bezpečí. Pro ostatní je odloučení od rodičů, anebo sourozenců velmi nepříjemné. Převzetí do náhradní rodinné péče je samo o sobě traumatizující, i přes to mnoho mladých lidí prochází systémem péče a vzkvétá. Mnozí - i když to v žádném případě nejsou všichni - mají milující, oddané pěstouny či osvojitele a setkávají se se sociálními pracovníky, kteří bojují za příležitosti a podporu, které mají pro dítě zásadní význam. Pevně věřím a doufám, že děti které tráví čas v náhradní rodinné péči, mají stejnou šanci vést šťastný a plnohodnotný život těm, které vyrůstají v jejich původních rodinách.

Péče o děti si zaslouží ty nejlepší životní zkušenosti, od vynikajícího rodičovství, které podporuje dobré zdraví a vzdělání, až po širokou škálu příležitostí k rozvoji jejich talentu a dovedností, které jim umožní příjemné dětství a úspěšný život v dospělosti. Stabilní umístění, dobré zdraví a podpora během přechodu jsou sice zásadními prvky, ale děti dosáhnou svého potenciálu pouze díky ambicím a vysokým očekáváním všech, kteří se podílejí na jejich životě.

Každý má právo milovat a být milován.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

ARCHER, Caroline. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. Přeložil Petra VLČKOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4

BLAHOŽ, Josef, Karel KLÍMA a Josef SKÁLA. *Ústavní právo Evropské unie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, 939 s. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 8086473481, s 596

BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. 94 s. ISBN 978-80-87455-01-2.

BURDOVÁ, Eva a Věra NOVOTNÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Linde, 2007. ISBN 8086131726.

DEPARTMENT FOR EDUCATION. *Family and Friends Care: Statutory Guidance for Local Authorities*. Crown Copyright, 2010. ISBN 978-1-84775-865-1.

DUNOVSKÝ, Jiří. Sociálně zdravotní problematika náhradní rodinné péče. In: Radvanová, Senta, Jarmila KOLUCHOVÁ a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.

HIGGINBOTHAM, Peter. *Children's Homes: A History of Institutional Care for Britain's Young*. South Yorkshire, 2017. ISBN 9781526701350.

VAŠŤATKOVÁ, Jana a Pavla VYHNÁLKOVÁ. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-013-4.

JANSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-114-7.

KESSLER RC, Pecora PJ, Williams J, Hiripi E, O'Brien K, English D, White J, Zerbe R, Downs C, Plotnick R, Hwang I, Sampson NA. *Effects of Enhanced Foster Care on the Long-term Physical and Mental Health of Foster Care Alumni*. Arch Gen Psychiatry. 2008. 65.6.625

KLIMEŠ, Jeroným. *Reakce na ambivalentní objekt: Aplikace teorie reakce na ambivalentní podnět v oblasti náhradní rodinné péče (praktická část)*. Praha, 2002. Disertační práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce Doc. PhDr. Soňa Hermochová, CSc.

KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě – rodina – instituce aneb Jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. 117 s. ISBN 978-80-7464-017-9

KOCMAN, David a Jan PALEČEK. *Osvojování dětí v Anglii a v Dánsku: Zpráva z výzkumu v Anglii a Dánsku na téma osvojení*. 19. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2016. ISBN 978-80-87455-26-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MONATOVÁ, Lili. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-60-5.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2011. ISBN 978-80-7421-040-2.

NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-8613191-7.

NOVÁK, Ondřej et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, Anglii a Walesu, na Slovensku a*

v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. 264 s. ISBN 978-80-87455-15-9.

PAZLAROVÁ, Hana. Srovnání systémů sociálněprávní ochrany dětí v Evropské unii. In: MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum 2016. 166 s. ISBN 978-80-246-3336-7

RADVANOVÁ, Senta, Jarmila KOLUCHOVÁ a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

ROTREKLOVÁ, E., HOFROVÁ, V. Kritická místa v systému náhradní rodinné péče a možnosti změny. In *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Brno: TRIADA-Poradenské centrum o.s., 2008. ISBN 978-80-254-3353-9

SELLICK, C. (1999) *The International Perspective of Foster Care: The Companion to Foster Care*. Dorset: Russell House Publishing

SLÁDEČEK, Vladimír; MIKULE, Vladimír; SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky: Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 949 s. ISBN 978-80-7179-869-9. S. 37.

SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing, 2014. 77 s. ISBN 978-80-7418-218-1

SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015. 210 s. ISBN 978-80-7395-955-5

TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. 168 s. ISBN 978-80-7552-864-3

VALOUŠKOVÁ, J. Návrhy možných změn v systému NRP. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*, Sborník z IV. Celostátního semináře NRP Brno, 4.- 5.10.2004. Brno: Trialog – poradenské centrum, 2004

WESTPHALOVÁ, Lenka. Svěření dítěte do pěstounské péče v novém občanském zákoníku. In: *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*. Brno: TRIADA - Poradenské centrum, o.s., 2012, s. 47-48.

WYNESS, M. (2014) *Children, family and the state*: Revisiting public and private realms. *Sociology* 48, 1, 59–74

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

POUŽITÁ LEGISLATIVA

Convention on the Rights of the Child, 1989

Guidelines for the Alternative Care of Children, 2009

Children and Adoption Act, 2006

Listina základních práv Evropské unie, (2010/C 83/02)

Sdělení č. 43/2000 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení

Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Směrnice o náhradní péči o děti, 2009

The Children Act, 1989

The Children and Families Act, 2014

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně před škodlivými účinky návykových látek

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád,

Zákon č. 162/1998 Sb., ústavní zákon, kterým se mění Listina základních práv a svobod

Zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

ASOCIACE DÍTĚ A RODINA. *Právní úprava náhradní rodinné péče v ČR*. [online]. [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: <https://www.ditearodina.cz/images/soubory/pravni-uprava-nahradni-rodinne-pece-v-cr.pdf>

BARNARDO'S. *Our history: We've kept our promise to protect children and young people for over 150 years*. Barnardo's [online]. [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: <https://www.barnardos.org.uk/who-we-are/our-history>

COMPASS FOSTERING. *Fostering Agencies vs Local Authorities*. *Compass Fostering* [online]. 2019 [cit. 2021-5-31]. Dostupné z: <https://www.compassfostering.com/about-fostering/fostering-questions-and-answers/independent-fostering-agencies/>

CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD [online]. New York, 1989 [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=ind&mtdsg_no=iv-11&chapter=4&clang=_en

CHRIST'S HOSPITAL: *History of the school*. CHRIST'S HOSPITAL [online]. [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: <https://www.christs-hospital.org.uk/about-christs-hospital/history-of-the-school/?fbclid=IwAR1Faiiw9LFiRefso7w1aZKwWRLcVX1EjvAu5wFJcBEpizl2bwpV0OeBeEY>

ELLIOTT, Doreen. *Substitute Family Care for Children in Britain* [online]. The University of Chicago Press, 2021 [cit. 2021-5-25]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/30012428>

FAMILY CARE: *History of Foster Care*. *Family Care* [online]. 2020 [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: <https://family-care.co.uk/2020/07/02/history-of-foster-care/>

FOSTER CARE UK [online]. 2021 [cit. 2021-5-31]. Dostupné z: <https://www.fostercareuk.co.uk/>

GOV.UK. [online]. 2021 [cit. 2021-5-31]. Dostupné z: <https://www.gov.uk>

HURYCHOVÁ, Eva. Sociální práce s rodinou aneb sanace rodiny. *Šance Dětem* [online]. Obecně prospěšná společnost Sirius, 2021, 06.03.2021 [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/socialni-prace-s-rodinou-aneb-sanace-rodiny>

LEVENE, Alys. *The origins of the children of the London Foundling Hospital, 1741–1760: a reconsideration. Continuity and Change* [online]. 2003, 2003, , 201 - 235 [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: <https://scihub.do/10.1017/S0268416003004594?fbclid=IwAR0CidAgycoTRIhZ4UZu8zZm8pZQdjnhlyh-v24d42A19Dh7rQkJMowHEc>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*. [online]. Praha [cit. 2021-5-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Organizace zaměřené na náhradní rodinnou péči dle krajů*. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2020 [cit. 2021-5-11]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Organizace_dle_kraju.pdf/1276742d-1849-d5c9-0d9e-af8b3c564dc5

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ - statistiky: *Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2020*. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2021-5-20]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: Rozcestník formulářů. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2020 [cit. 2021-5-21]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/formulare#socialne-pravni-ochrana-deti>

MULOCK, David. *Islamic Law, Adoptions and Kafalah*. *Jurist* [online]. 2012 [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: <https://www.jurist.org/commentary/2012/11/faisal-kutty-adoption-kafalah/>

NAREY, Martin a Mark OWERS. *Foster Care in England* [online]. London, 2018 [cit. 2021-5-27]. Dostupné z:

<https://core.ac.uk/reader/151185950?fbclid=IwAR3hRvayAnJqYXPd8KdzXDhB7VzvNXGQcNP-bBoyTVEOFYRIyjq5tM0pD7k>

NATIONAL SOCIETY FOR THE PREVENTION OF CRUELTY TO CHILDREN. *Looked after children*. NSPPC Learning [online]. 2021 [cit. 2021-5-31]. Dostupné z: <https://learning.nspcc.org.uk/children-and-families-at-risk/looked-after-children#article-top>

PINCHBECK. *The State and the Child in Sixteenth Century England*. The British Journal of Sociology [online]. Wiley on behalf of The London School of Economics and Political Science, 1956, , 273-285 [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/586693>

POLICY FOR THE PAYMENT OF ADOPTION ALLOWANCES [online]. 2015 [cit. 2021-5-31]. Dostupné z:

https://www.proceduresonline.com/oldham/cs/pdfs/adopt_allowance_pol.pdf

ROBERTS, David. *How Cruel Was the Victorian Poor Law*. The Historical Journal [online]. Cambridge University Press, 1963, 1963, , 97-107 [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/586693>

ROEHLEN, Claudia. *A brief history of the UK care system*. Drive forward [online]. 2021 [cit. 2021-5-27]. Dostupné z: https://driveforwardfoundation.org/a-brief-history-of-the-uk-care-system/?fbclid=IwAR06DLpotJSiWqj1U3tsYHE_BsthgmJbx4NMb3NLk2CmFMjIRtDejKsq70

THE FOSTERING NETWORK. [online]. 2016 [cit. 2021-5-31]. Dostupné z: <https://www.thefosteringnetwork.org.uk>

UK FOSTERING. [online]. 2021 [cit. 2021-5-31]. Dostupné z: <https://ukfostering.org.uk/>

VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. 29 s. Dostupné z:

[http://www.adopce.com/_files/adopcec16b8539cdfc77d5464b987e0926efd8/13_03_2014_pra
vni_uprava_nrp_v_cr_2014.pdf](http://www.adopce.com/_files/adopcec16b8539cdfc77d5464b987e0926efd8/13_03_2014_pra
vni_uprava_nrp_v_cr_2014.pdf)

VYSKOČIL, Filip, Jakub ZUMAN a Daniela ZUMANOVÁ. *Právní analýza náhradní péče o zdravotně znevýhodněné děti v Anglii*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2017, 18 s.

Dostupné z:

[http://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/pravni_analyza_nahradni_pece_o_zzd_v_ang
lii.pdf](http://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/pravni_analyza_nahradni_pece_o_zzd_v_ang
lii.pdf)

VYSKOČIL, Filip, Jakub ZUMAN a Daniela ZUMANOVÁ. *Právní analýza osvojení*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2015. Dostupné z:

https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/pravni_analyza_osvojeni_v_anglii.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČR	Česká republika
et	a
EU	Evropská unie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
NRP	náhradní rodinná péče
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OV	ochranná výchova
PP	pěstounská péče
Sb.	sbírka zákonu
s, str.	strana
tj.	to je
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný
ÚV	ústavní výchova
VTOS	výkon trestů odnětí svobody
ZSPOD	zákon o sociálně-právní ochraně dětí

SEZNAM GRAFŮ A OBRÁZKŮ

Graf č. 1: Důvod umístění dětí do náhradní péče v ČR.....	16
Graf č. 2: Důvod umístění dětí do náhradní péče v Anglii.....	34
Graf č. 3: Věk dětí umístěných do náhradní péče v Anglii.....	36
Obrázek č. 1: Přehled náhradní péče v ČR.....	19

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Počet dětí v ústavní a ochranné výchově k 31. 12. 2020.....	18
Tabulka č. 2: Celkový počet dětí svěřených do NRP v ČR.....	29
Tabulka č. 3: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte.....	54
Tabulka č. 4: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte dle stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby.....	54
Tabulka č. 5: Odměna pěstouna.....	55
Tabulka č. 6: Příspěvek při převzetí dítěte.....	55
Tabulka č. 7: Výše národního minima pěstounského příspěvku v Anglii.....	63
Tabulka č. 8: Komparace forem NRP v ČR a v Anglii.....	67
Tabulka č. 9: Komparace platné legislativy NRP v ČR a v Anglii.....	70
Tabulka č. 10: Komparace institucí a organizací podílejících se na NRP v ČR a v Anglii.....	73
Tabulka č. 11: Komparace financování pěstounské péče v ČR a v Anglii.....	75

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tereza Klivarová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	System náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii
Název v angličtině:	System of the substitute family care in the Czech Republic and in England
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá systémem náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii. Hlavním cílem této práce je charakteristika systému náhradní péče ve vybraných zemích a následná komparace systému náhradní rodinné péče v České republice a v Anglii. Práce charakterizuje historii náhradní rodinné péče, jednotlivé formy a platný legislativní rámec. Dále vymezuje instituce a organizace, jež se podílí na zajišťování náhradní rodinné péče a také jednotlivé příspěvky a financování pěstounské rodiny. Pomocí komparativní metody jsou porovnány jednotlivé údaje ve vybraných zemích.
Klíčová slova:	Náhradní rodinná péče, Česká republika, Anglie, pěstounská péče, podpora pěstounským rodinám, osvojení, legislativa, dítě, rodina
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with the system of substitute family care in the Czech Republic and in England. The main goal of this work is to characterize the system of alternative care in selected countries and subsequent comparison of the system of substitute family care in the Czech Republic and England. The work characterizes the history of substitute family care, individual forms and the valid legislative framework. It also defines

	the institutions and organizations that participate in the provision of alternative family care, as well as individual contributions and financing of the foster family. Using a comparative method, individual data in selected countries are compared.
Klíčová slova v angličtině:	Substitute family care, Czech Republic, England, foster care, support for foster families, adoption, legislation, child, family
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	92 s.
Jazyk práce:	Český